

ไค้จื๋งเคอสะล่อง¹และไค้จื๋งหล่าเขาวะว²: ความหมายและ
การธำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกะเหรี่ยงในและนอก³
ภายใต้บริบทของประเทศไทย กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับพิธีกรรม
ของชุมชนกะเหรี่ยงในจังหวัดอุทัยธานีและนครสวรรค์

The Use of Rituals as Expressions of Identity and Bonds of
Solidarity Among the Karen in Western Thailand: Case Studies
from Suphanburi, Uthai Thani and Nakhon Sawan.

นัฐวุฒิ สิงห์กุล*

คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

Nattawut Singkul

Faculty of Archaeology, Silpakorn University

วารารณ มนต์ไทรเวศย์

คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

Varapon Montrivade

Faculty of Archaeology, Silpakorn University

*Primary Contact, E-mail: tontawan_1@hotmail.com

วันรับบทความ: 17 กุมภาพันธ์ 2563 (Received February 17, 2020)

วันแก้ไขบทความ: 26 พฤศจิกายน 2563 (Revised November 26, 2020)

วันตอบรับบทความ: 21 ธันวาคม 2563 (Accepted December 21, 2020)

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้เป็นผลงานจากงานวิจัยเรื่องพลวัตชุมชนชาติพันธุ์
กะเหรี่ยงภาคตะวันตกของไทย ระยะที่ 1 พื้นที่ศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี
อุทัยธานี และนครสวรรค์ ที่ได้รับทุนสนับสนุนจากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
(องค์การมหาชน) ผลการศึกษาพบว่า กะเหรี่ยงทั้งสองจังหวัดในพื้นที่อุทัยธานี
และนครสวรรค์ มีความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิพิธีทางศาสนาที่มีความเหมือนกัน
ภายใต้การผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์กับความเชื่อ
ทางพุทธศาสนา รวมทั้งการใช้ความเชื่อดังกล่าว เป็นเครื่องมือในการแสดง
อัตลักษณ์ ตัวตนของชาวกะเหรี่ยง ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ

วัฒนธรรมและนโยบายของประเทศไทย ชุมชนกะเหรี่ยงในของจังหวัดอุทัยธานี เผชิญหน้ากับการสูญหายของลัทธิเจ้าวัดของกะเหรี่ยงด้ายเหลืองในหลายพื้นที่ ภายใต้นโยบายการพัฒนาและการต่อสู้เรื่องสิทธิในเรื่องที่ดินป่าไม้ในปัจจุบัน พิธีผูกข้อมือและไหว้เจดีย์ กลายเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงที่ถูกนำมาใช้เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และรื้อฟื้นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ในขณะเดียวกันกะเหรี่ยงนอกในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ก็ได้ใช้พิธีกรรมผูกข้อมือ เพื่อดำรงอัตลักษณ์และการต่อรองทางการเมืองของแรงงานข้ามชาติกะเหรี่ยงในบริบทของประเทศไทยด้วยเช่นกัน ดังนั้นกะเหรี่ยงทั้งสองพื้นที่ต่างก็ใช้พิธีกรรม แสดงอัตลักษณ์ของความเป็นกะเหรี่ยงและต่อรองกับปัญหาที่เผชิญอยู่ในปัจจุบัน กะเหรี่ยงโผล่วที่อาศัยอยู่บริเวณเขตรอยต่อผืนป่าห้วยขาแข้ง ในภาคตะวันตกของประเทศไทย ประสบความสำเร็จในการใช้พิธีกรรมของกะเหรี่ยงด้ายเหลืองในการสร้างความเป็นปึกแผ่นของกลุ่ม ในขณะที่กะเหรี่ยงนอกในจังหวัดนครสวรรค์ก็พยายามผนวกรวมความเป็นกะเหรี่ยงกลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหรือนอกเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงและแสดงออกของความเป็นรัฐกะเหรี่ยงในดินแดนของประเทศไทย

คำสำคัญ: พิธีกรรมลัทธิเจ้าวัด, อัตลักษณ์, ชาติพันธุ์, การต่อรอง

Abstract

This article is a report on the first phase of research on “The Dynamics of the Karen Ethnic Community in the Western Region of Thailand,” supported by the Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Center (Public Organization). The research was conducted in Suphanburi, Uthai Thani and Nakhon Sawan provinces. The Karen in Uthai Thani and Nakhon Sawan have similar beliefs about ritual practice based on a blending of traditional beliefs and Buddhist teachings. This blending is a means to assert their identity in the context of rapid social and cultural change and in the face of the Thai state’s policies. In Uthai Thani, several Karen communities have lost the Jao Wat doctrine of the Yellow Thread Karen. In the current contests

over development policies and the occupation of land in forest zones, ceremonies of wrist-tying and pagoda worship have become means to express Karen beliefs in the relationship between human and nature and to revive the traditional culture of the communities. At the same time, Karen transboundary migrant workers in Nakhon Sawan use the wrist-tying ritual to express their identity and to build solidarity with other Karen in order to strengthen their position in negotiating with the Thai state.

Keywords: ritual, Jaowat cult, identity, ethnic, negotiation

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชาวกะเหรี่ยงในประเทศไทยแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มแรกคือกะเหรี่ยงสะกอ กะเหรี่ยงกลุ่มนี้เรียกตัวเองว่าเป็น “ปกากะญอ” นอกจากนี้ยังมีชื่ออื่นที่คนข้างนอกเรียกคนกลุ่มนี้ เช่น ยางกะเลอ ยางขาว ยางป่า คนไทยมักเรียกกะเหรี่ยงกลุ่มนี้ว่า กะเหรี่ยงขาว ยางขาว คนไทยในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เรียกกะเหรี่ยงกลุ่มนี้ว่า กะหร่าง ขณะที่ในประเทศไทยมา (เมียนมา) จะเรียกว่า เบอมาคะยีนหรือกะเหรี่ยงพม่า กลุ่มที่สองคือกะเหรี่ยงโปว์ ที่เรียกตัวเองว่าโพล่งหรือโพรง คนไทยเรียกกะเหรี่ยงกลุ่มนี้ว่ายางโป ชาวพม่าเรียกตะเลงคะยีนหรือกะเหรี่ยงมอญ นอกจากนี้ยังมีกะเหรี่ยงกลุ่มย่อยที่นอกเหนือจากสองกลุ่มใหญ่หลักคือกะเหรี่ยงคะยาหรือเบว กับกะเหรี่ยงแบรที่มีชื่อเรียกหลากหลายว่า ตองสู ตองตู และปาโอที่มีจำนวนน้อยที่สุด และส่วนใหญ่อาศัยอยู่บริเวณจังหวัดแม่ฮ่องสอน (พ่อน, มปป)

ในประเทศไทย กะเหรี่ยงในภูมิภาคตะวันตก อาศัยอยู่ในพื้นที่ 5 จังหวัด ประกอบด้วย กาญจนบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และเพชรบุรี กะเหรี่ยงในจังหวัดราชบุรีตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณชายแดน ใกล้กับเทือกเขาตะนาวศรี (ชนัญ, 2531) ตามตำนานกะเหรี่ยงในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทยเดิมอาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ของรัฐกะเหรี่ยงในปัจจุบันที่เมืองทวาย ประเทศเมียนมา ก่อนที่จะอพยพเข้ามาพึ่งบารมีของพระเจ้าแผ่นดินไทย ชาว

กะเหรี่ยงได้อาศัยอยู่บริเวณเมืองที่เรียกว่ากวมะรีในภาษากะเหรี่ยงหรือ จังหวัดกาญจนบุรี บริเวณแม่น้ำแควน้อยแควใหญ่มาบรรจบกันซึ่งเป็นต้นสายของแม่น้ำแม่กลอง การอพยพครั้งนี้เข้ามาปะปนอยู่กับคนไทยและชาวกะเหรี่ยงไม่คุ้นชินกับรูปแบบการทำนาลุ่มจึงได้อพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่ป่า (พยงค์, 2537) ชาวกะเหรี่ยงอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทยอย่างยาวนานจนมีประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีความเฉพาะของตัวเอง บางชุมชนยังคงสามารถดำรงรักษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมอย่างเหนียวแน่น ในขณะที่เดียวกันชาวกะเหรี่ยงก็มีความสัมพันธ์กับคนไทยพันราบมากขึ้น รวมทั้งในปัจจุบันก็มีชาวกะเหรี่ยงในพม่าอพยพโยกย้ายข้ามพรมแดนเข้ามาทำงานในประเทศไทย ชาวกะเหรี่ยงเหล่านี้ก็นำรากเหง้าทางวัฒนธรรมดั้งเดิมมาปรับใช้กับการใช้ชีวิตในประเทศปลายทางและสร้างเครื่องมือในการแสดงตัวตนผ่านความเป็นรัฐกะเหรี่ยงและต่อรองกับประเทศต้นทาง (เมียนมา) ด้วย

กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงมีจำนวนมากที่สุดในบรรดากลุ่มชาติพันธุ์บนที่สูงในบรรดากลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เช่น อาข่า เย้า ม้ง ลีซอ มูเซอ ละว้า ขมุ เป็นต้น รวมทั้งเป็นกลุ่มที่สามารถธำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ทั้งภาษา ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ขณะที่ชนชาติพันธุ์กลุ่มอื่น ๆ ในพื้นที่ได้ผสมผสานกลืนกลายกับคนไทยท้องถิ่นจนแทบไม่หลงเหลืออัตลักษณ์ของตัวเอง โดยชาวกะเหรี่ยงจังหวัดกาญจนบุรีจะอาศัยอยู่ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำแควใหญ่และแควน้อยตอนบน ซึ่งเป็นเขตภูเขาและป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก โดยกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในจังหวัดกาญจนบุรีเป็นกะเหรี่ยงโปว์หรือโผล่ว⁴ ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาผสมกับความเชื่อดั้งเดิม มีส่วนน้อยที่นับถือคริสต์ศาสนา อาชีพหลักของคนกะเหรี่ยงบริเวณนี้คือเกษตรกรรมและปลูกข้าวไร่ (พื่อน, 2560)

ในปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าชุมชนกะเหรี่ยงในประเทศไทยมี 2 กลุ่มกลุ่มแรกคือชุมชนกะเหรี่ยงดั้งเดิมที่ตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยมาอย่างยาวนานและกลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในรัฐชาติไทยที่มีสิทธิทางกฎหมายเช่นเดียวกับคนไทยซึ่งเรียกว่าคนกะเหรี่ยงใน กับกลุ่มที่สองคือชาวกะเหรี่ยงนอกที่เป็นแรงงานข้ามชาติที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยและยังไม่ได้รับสถานะภาพใน

ทางกฎหมายเช่นเดียวกับคนไทยหรือกะเหรี่ยงดั้งเดิมในดินแดนไทย กลุ่มนี้จึงถูกเรียกว่า กะเหรี่ยงนอก ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงที่เข้าสู่กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยที่เน้นการผลิตเพื่อการส่งออกและเน้นภาคของอุตสาหกรรมและการบริการ รวมทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เน้นส่งเสริมการศึกษาสมัยใหม่ โครงสร้างพื้นฐาน ความเจริญแบบใหม่และค่านิยมรูปแบบใหม่ รวมทั้งการบริหารงานแบบรวมศูนย์ รัฐบาลส่วนกลางและท้องถิ่น ได้สร้างผลกระทบต่อชาวกะเหรี่ยงทั้งในแง่วิถีการผลิต การดำรงชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนกะเหรี่ยงที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ดังเช่นปรากฏการณ์ของการเคลื่อนย้ายแรงงานของชาวกะเหรี่ยงที่เข้าสู่ภาคเมืองเพื่อเป้าหมายทางการศึกษาและการเป็นแรงงานในภาคธุรกิจ (ขวัญชีวัน, 2549) ในขณะเดียวกันความสัมพันธ์ทางสังคม การเมือง และระบบเศรษฐกิจของชุมชนกะเหรี่ยงภายใต้ชุมชนเมืองส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงเปลี่ยนแปลงไปทั้งการละทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิมโดยการหันเข้าสู่วัฒนธรรมส่วนกลาง วัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงกลายเป็นสิ่งที่ถูกเหยียดหยามจากกลุ่มกะเหรี่ยงด้วยกันเอง ในขณะเดียวกันชุมชนกะเหรี่ยงก็ถูกเลือกปฏิบัติจากการมีส่วนร่วม อีกทั้งยังถูกรุกคืบจากคนพื้นราบที่อพยพย้ายถิ่นเข้ามาสู่ชุมชนกะเหรี่ยงมากขึ้น ทำให้ชุมชนกะเหรี่ยงตกอยู่ในสภาวะไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจและการเมือง (สุทิน, 2545) ในความเป็นจริงแล้วผลกระทบดังกล่าวเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงสงครามเย็นที่รัฐต้องการควบคุมและจัดการอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การสร้างถนนหนทางเพื่อให้เข้าถึงพื้นที่ได้ง่าย ส่งผลให้ความอุดมสมบูรณ์ของสภาพพื้นที่ลดลง เกิดการอพยพเคลื่อนย้ายได้ง่ายขึ้น วัฒนธรรมของสังคมเมืองได้แพร่เข้ามาในชุมชน รวมทั้งนโยบายทางด้านกฎหมายหรือการพัฒนาที่ดิน ทำให้การประกอบอาชีพของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงและคนหนุ่มสาวอพยพเข้าสู่เมืองมากขึ้นที่สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของชุมชนกะเหรี่ยงกับสภาวะของความเป็นชายขอบในฐานะที่กะเหรี่ยงเป็นส่วนหนึ่งของรัฐและนโยบายการพัฒนา (นิวัฒน์, 2545)

การสืบทอดและการธำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่แสดงออกผ่านบริบทของพิธีกรรมที่สะท้อนให้เห็นพลังอำนาจของพิธีกรรมในฐานะของเครื่องมือในการปรับตัวทางวัฒนธรรมในวิกฤตการณ์ของชุมชนที่ไร้อำนาจในการจัดการทรัพยากร การสูญเสียความเป็นมนุษย์และความเป็นชาติพันธุ์เริ่มสูญสลายลงไป ส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ใช้พิธีกรรมในฐานะของเครื่องมือเพื่อปรับโครงสร้างทางความเชื่อและรับเอาวัฒนธรรมไทยเข้าเป็นวัฒนธรรมของตัวเอง กลุ่มชาติพันธุ์ได้มีการปรับพิธีกรรมเพื่อใช้ตีความสำนักทางชาติพันธุ์ในบริบทใหม่ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของชุมชนและปรับสัญลักษณ์ทางความเชื่อให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของภายนอกมากขึ้น รวมทั้งการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจและบทบาททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากความสัมพันธ์ภายในกับภายนอก โดยเฉพาะคนภายนอกและตัวแทนของรัฐที่เข้ามาในชุมชนกะเหรี่ยงปัจจุบัน (ทวีข, 2538)

ผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศไทย โดยเฉพาะนโยบายการพัฒนาของรัฐและเอกชนต่าง ๆ ที่เข้ามา เช่น โครงการในพระราชดำริที่เกี่ยวกับน้ำ การอนุรักษ์ป่าไม้ การฝึกอบรมรวมถึงการสนับสนุนด้านการศึกษาขององค์กรด้านคริสต์จักรที่เข้ามาในชุมชนกะเหรี่ยงในปัจจุบัน ทำให้ในปัจจุบันชุมชนกะเหรี่ยงจำเป็นต้องปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงการอนุรักษ์ การรักษาประเพณี ความเชื่อทางวัฒนธรรมที่กำลังสูญหายไป บทความขึ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจการธำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์กะเหรี่ยงผ่านสัญลักษณ์ การให้ความหมาย และการต่อรองในพิธีกรรมการไหว้เจดีย์และงานผูกข้อมือของชาวกะเหรี่ยงในและนอกเปรียบเทียบในพื้นที่ 2 จังหวัด

2. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดว่าด้วยชาติพันธุ์และพิธีกรรม: การธำรงอัตลักษณ์ ความสิ้นไหลและการต่อรอง

ในมิติของการทำความเข้าใจพิธีกรรมกับการธำรงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ผู้ศึกษาวิจัยได้เลือกใช้แนวคิดทางด้านชาติพันธุ์มาทำความเข้าใจ

ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group) และมุมมองเรื่องอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic identity) มาใช้เป็นกรอบในการทำความเข้าใจ กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม การพูดภาษาเดียวกัน และมีความเชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน เช่น คนไทย คนพม่า คนจีน คนลาว เป็นต้น (อมรา, 2531: 88) เช่นเดียวกับแนวคิดของ Cohen (1974) ได้กำหนดความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ว่าเป็นกลุ่มคนที่มีแบบแผนพฤติกรรมบางอย่างร่วมกัน ผ่านกระบวนการขัดเกลาเรียนรู้ร่วมกันในแบบแผน ปทัสถาน ค่านิยม ระบบคุณค่า ซึ่งเป็นการจัดระเบียบร่วมกันภายในกลุ่มที่ได้สร้างลักษณะแตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคม (Cohen, 1974)

ในขณะเดียวกันการดำรงอยู่ดังกล่าวก็นำมาซึ่งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์รู้สึกว่าคุณค่าตนเองแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ และสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์นั้น รู้สึกว่าตนเองเป็นสมาชิกของกลุ่ม ด้วยปัจจัยบางอย่างร่วมกัน สมาชิกทางชาติพันธุ์จึงเกิดจากการนิยามความหมายของตนเอง และกลุ่มคนที่มีความลักษณะเป็นนามธรรม เป็นสิ่งที่มั่นคงและชูก่อนอยู่ในตัวตนของแต่ละคน และสำนักดังกล่าวยากที่จะเปลี่ยนแปลง การเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ซึ่งเป็นเสมือนเครื่องหมาย ที่นำมาใช้สื่อถึงสมาชิกทางชาติพันธุ์ เครื่องหมายเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องคงเส้นคงวา แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้อยู่ตลอดเวลา เพื่อรักษาสมาชิกทางชาติพันธุ์ของตนเองเอาไว้ให้ได้ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงมีลักษณะเป็นรูปธรรม ทำให้คนภายนอกสามารถรับรู้ได้ผ่านการมองเห็น การฟัง หรือสัมผัสในช่วงเวลาที่สร้างความแตกต่างจากอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ แวดล้อม โดยกระบวนการทั้งหมดเป็นไปเพื่อรักษาสมาชิกทางชาติพันธุ์ของกลุ่มตนให้ดำรงอยู่ต่อไป (Thomson, 1989: 18)

เฟรดดริก บาร์ธ ให้ความสำคัญกับลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม ภายใต้หลักการที่ว่าสมาชิกของกลุ่มทางชาติพันธุ์จะต้องมีวัฒนธรรมร่วมกัน ชุดหนึ่งเสมอ ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดลักษณะของกลุ่มชาติพันธุ์ การแสดงอัตลักษณ์แตกต่างกันขึ้นอยู่กับบริบทและสถานการณ์ต่าง ๆ การแสดงออกทางวัฒนธรรมปรากฏตัวในหลายลักษณะ ทั้งนิยาย ประมวลปกรณ ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม นิทานพื้นบ้าน และศิลปะ สิ่งเหล่านี้คือ

การแสดงออกทางวัฒนธรรม และเป็นสัญลักษณ์ที่กำหนดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มที่มีความหมายต่อปัจเจกชน เป็นแนวของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนกับกลุ่มชาติพันธุ์ อีกทั้งยังทำให้เกิดลักษณะที่แตกต่างกันทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ด้วย

การให้ความสำคัญกับเรื่องของวัฒนธรรมได้ให้หน่วยของการวิเคราะห์ที่ไม่ใช่กลุ่มหรือปัจเจกบุคคลเท่านั้นแต่เป็นบริบทของความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นสำคัญ (Hylland and Ericksen, 1991: 131) เช่นเดียวกับฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ (2547) ได้ชี้ให้เห็นว่าความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ได้ผูกโยงหรือเชื่อมโยงกับภาษาและวัฒนธรรมเท่านั้นแต่ยังเกี่ยวโยงกับความหมายในทางประวัติศาสตร์ด้วย ดังนั้นการมองว่ากลุ่มชาติพันธุ์คือเจ้าของวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ ร่วมกันถือว่าเป็นการจำแนกวัฒนธรรมมากกว่าการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ (ฉวีวรรณ, 2551) ในขณะเดียวกันการใช้คำว่ากลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic group) ก็มีความแตกต่างจากการอ้างชาติพันธุ์ (Ethnicity) โดยคำแรกจะหมายถึงกลุ่มที่เฉพาะแต่ในคำที่สองจะเน้นไปที่เรื่องของความสัมพันธ์และบริบทของความสัมพันธ์ (ประสิทธิ์, 2557: 223) แต่ทั้งสองคำก็มีจุดร่วมกันอย่างหนึ่งคือการเอาลักษณะทางวัฒนธรรมเป็นเกณฑ์ในการบ่งบอกลักษณะเฉพาะหรือความแตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ

กระแสของโลกาภิวัตน์และรัฐชาติสมัยใหม่สะท้อนให้เห็นการดำรงอยู่และความลื่นไหลของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ผ่านกระบวนการรื้อฟื้น ปรับปรุงฟื้นฟู ผสมผสานและสร้างขึ้นใหม่ ความเป็นชาติพันธุ์ได้กลายเป็นเครื่องมือของการต่อสู้ต่อรองท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงและความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจึงไม่ใช่ความสัมพันธ์กันเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์แต่เป็นความสัมพันธ์กับโลกาภิวัตน์และรัฐชาติสมัยใหม่ด้วย (ประสิทธิ์, 2557) เช่นเดียวกับแนวคิดของ Keyes (1995) ชี้ให้เห็นว่าอัตลักษณ์คือผลผลิตทางการเมืองและวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับกระบวนการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ต่าง ๆ ของชาติ ความเป็นชาติพันธุ์เป็นอัตลักษณ์ที่เพิ่งถูกสร้างขึ้นใหม่ด้วยอำนาจและอิทธิพลของรัฐชาติสมัยใหม่ที่กระทำผ่านกลไกทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะบทบาทของรัฐชาติในการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ที่ทำงานอย่างเข้มข้นในบริบทของโลกาภิวัตน์ การไหลบ่าของสินค้า กระแส

ของการท่องเที่ยว ทำให้อัตลักษณ์สามารถเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ได้ การสร้างอัตลักษณ์ใหม่จึงไม่ได้เกิดขึ้นในบริบทความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เพียงอย่างเดียวแต่ทว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ในแบบรัฐชาติและโลกาภิวัตน์ด้วย

ในขณะเดียวกันการอ้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวนั้นสัมพันธ์กับกระบวนการของพิธีกรรม ความเชื่อท้องถิ่นและสิ่งที่ปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมในชีวิตประจำวัน พิธีกรรมจึงเป็นเสมือนภาษาและอำนาจทางอุดมการณ์แบบหนึ่ง โดยมีลักษณะของการเปลี่ยนรูปภาพของความจริงทางสังคมสู่ภาษาทางพิธีกรรมเมื่อต้องเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลง (Bloch, 1973) เช่นเดียวกับการเชื่อมโยงพิธีกรรมกับอำนาจ พื้นที่ของพิธีกรรมที่เปิดให้สร้างสรรค์และผลิตความหมายใหม่ ๆ นอกเหนือการอยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจหลักในสังคม (Turner อ้างในอนันท์, 2555) สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมการของการต่อสู้ช่วงชิงความหมาย ผ่านตัวพิธีกรรมและความเชื่อของท้องถิ่นในปัจจุบัน

ดังนั้น ในบทความชิ้นนี้มุ่งใช้แนวคิดเรื่องการอ้างชาติพันธุ์แบบการประกอบสร้าง (Construct) เป็นแกนกลางในการอธิบายตัวตนหรืออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลายและลื่นไหลอยู่ตลอดเวลา การดำรงรักษาอัตลักษณ์แบบเดิมและการสร้างอัตลักษณ์แบบใหม่ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นร่วมกันอยู่ตลอดเวลาภายใต้กระบวนการของโลกาภิวัตน์และการพัฒนาของรัฐชาติสมัยใหม่ที่จะทำให้เราสามารถทำความเข้าใจอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในพื้นที่ศึกษาอย่างเข้าใจมากขึ้น

3. ระเบียบวิธีในการศึกษา

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาทางชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) โดยใช้วิธีการศึกษาแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth interview) การสัมภาษณ์เชิงชาติพันธุ์ (Ethnographic interview) และเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) และผู้เกี่ยวข้องกับประเด็นในการศึกษาวิจัย รวมทั้งการเข้าไปสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) ในพิธีกรรมสำคัญของชุมชน เช่น การไหว้แม่โพสพ การทำบุญไหว้เจดีย์

การทำบุญข้าวใหม่ พิธีผูกข้อมือ และงานปีใหม่มะเหิรียง เป็นต้น

ในด้านขอบเขตเชิงพื้นที่ และประชากรกลุ่มเป้าหมาย ในเชิงพื้นที่ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ศึกษา โดยพิจารณาจากชุมชนกะเหรี่ยงลัทธิด้ายเหลืองในจังหวัดอุทัยธานีที่ยังคงปฏิบัติพิธีกรรมไหว้เจดีย์และผูกข้อมืออย่างต่อเนื่อง ในปัจจุบันและชุมชนกะเหรี่ยงนอกที่เป็นแรงงานข้ามชาติที่มีการจัดพิธีกรรมผูกข้อมือของกะเหรี่ยงนอกที่อพยพเข้ามาเป็นแรงงานข้ามชาติในจังหวัดนครสวรรค์ ในเชิงกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างทั้งชายและหญิงในชุมชนกะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านต่าง ๆ อำเภอบ้านไร่และอำเภอยะคต จังหวัดอุทัยธานี จำนวน 20 คน และกะเหรี่ยงนอกในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 20 คน เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบในเชิงพิธีกรรม และการให้ความหมายของพิธีกรรมในฐานะของเครื่องมือในการแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ และการต่อรองกับนโยบายการพัฒนาในบริบทของประเทศไทย

4. ข้อค้นพบ

4.1 ลัทธิทางความเชื่อของกะเหรี่ยงในของภูมิภาคตะวันตกและกะเหรี่ยงนอกในจังหวัดนครสวรรค์

ปัจจุบัน หากแบ่งตามลัทธิความเชื่อทางศาสนา กะเหรี่ยงในภาคตะวันตกมีอยู่ประมาณ 4 กลุ่มหลัก ประกอบด้วย กลุ่มแรก กะเหรี่ยงด้ายเหลืองที่ไหว้เจดีย์และนับถือพระศรีอารียเมตไตร ที่เรียกตัวเองว่า “ลู้บ่องสะเดิง” กลุ่มที่สอง กะเหรี่ยงด้ายเหลืองที่ไหว้เจดีย์และนับถือพระพุทธเจ้า ที่เรียกตัวเองว่า “ลู้บ่องเกียะ” ซึ่งคล้ายกะเหรี่ยงด้ายเหลืองลู้บ่องสะเดิงที่นับถือลัทธิเจ้าวัดเหมือนกัน กลุ่มที่สาม กะเหรี่ยงกลุ่มวิม่อง หรือกินน้ำสุก กลุ่มนี้ถือคติกินน้ำต้มสุกและมีข้อห้ามพิเศษคือห้ามกินของดิบทุกชนิด ต้องกินเฉพาะที่ทำสุกแล้วเท่านั้น แม้กระทั่งน้ำดื่มก็ต้องต้มสุกแล้ว กลุ่มที่สี่ กลุ่มลู้บ่องหรือกลุ่มด้ายขาว กลุ่มนี้จะนับถือผีประจำตระกูลฝ่ายมารดาและสตรีอาวุโสในครอบครัวจะมีบทบาทสำคัญในฐานะของการเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม ตามความเชื่อแบบเจ้าวัด แต่ที่แตกต่างกันคือจะไม่ยึดถือเจดีย์

หรือโกร่ง เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยกะเหรี่ยงด้ายเหลืองและกัจฉาต่างก็มีเจ้าวัด (โบว์คู้) เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม โดยกลุ่มเหล่านี้จะอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีและอุทัยธานี ส่วนกลุ่มด้ายขาวส่วนใหญ่จะอยู่ในแถบจังหวัดกาญจนบุรี สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับกะเหรี่ยงผไทหรือโปว์ที่นับถือลัทธิเจ้าวัดในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี คือ การปรับและผสมผสานความเชื่อและวัฒนธรรมบางอย่างรับเข้ามาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น การรับเอาคติแบบพุทธศาสนานิกายเถรวาทแบบไทยและมอญมาใช้ในคติความเชื่อและระบบการลำดับวันเดือนปี หรือการนำเอาปฏิทินแบบมอญมาใช้ในวัฒนธรรมของตัวเอง รวมถึงการเอาวัฒนธรรมด้านภาษาของมอญ พม่ามาผสมผสานมาใช้เป็นภาษาเขียนของกะเหรี่ยงที่ใช้บันทึกข้อมูลเรื่องราวต่าง ๆ ในทางประวัติศาสตร์ พิธีกรรมและความเชื่อ รวมทั้งการประยุกต์เอาศิลปะของกะเหรี่ยงการร่ายรำมาประยุกต์และรื้อฟื้นใหม่ เช่น การรำตง เป็นต้น

ในส่วนของจังหวัดนครสวรรค์แม้ว่ากะเหรี่ยงส่วนใหญ่จะเป็นกะเหรี่ยงกลุ่มโปว์และสะกอ แต่ทั้งหมดถือเป็นกะเหรี่ยงนอกที่มาจากรัฐกะเหรี่ยงในประเทศเมียนมา พิธีกรรมที่มีความเฉพาะและเป็นประเพณีที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวกันของชาวกะเหรี่ยงนอกในพื้นที่ข้ามแดน โดยใช้สิ่งที่นับถือในประเทศต้นทางทั้งความเชื่อแบบดั้งเดิมและการนับถือพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลและความสำคัญมากในรัฐกะเหรี่ยงในฝั่งพม่า สถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยจึงกลายเป็นสถานที่ศูนย์กลางในการรวมตัวของแรงงานข้ามชาติเหล่านี้ในประเทศปลายทาง ทำให้แรงงานข้ามชาติชาวกะเหรี่ยงสามารถใช้พื้นที่ทางศาสนา รื้อฟื้นและสร้างพิธีกรรมเพื่ออนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของตัวเองและการแสดงอัตลักษณ์ตัวตนในประเทศปลายทางเพื่อสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันของรัฐกะเหรี่ยง

4.2 บริบทของพื้นที่กับการดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม

4.2.1 การต่อสู้เรื่องป่าไม้และที่ดินทำกินของกะเหรี่ยงในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี

การเปลี่ยนแปลงสำคัญของชุมชนกะเหรี่ยงในจังหวัดอุทัยธานี เกิดขึ้นในช่วงการประกาศพระราชบัญญัติเขตป่าสงวนแห่งชาติในปี พ.ศ. 2507

เพื่อควบคุม อนุรักษ์พื้นที่รวมถึงการใช้ประโยชน์จากป่าที่นำไปสู่เงื่อนไขของ การประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขต ลำสัตว์ป่าในเวลาต่อมา การให้สัมปทานป่าไม้ ปี พ.ศ. 2511-2520 ทำให้ ต้นไม้ใหญ่ถูกโค่นทำลายเป็นจำนวนมาก ต้นไม้ถูกลำเลียงออกจากพื้นที่ คนข้างนอกเข้ามารับจ้างและตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ของกะเหรี่ยงเดิมมากขึ้น กะเหรี่ยงต้องถอยร่นเข้าไปอยู่ในเขตป่าเพราะต้องหลบหนีจากผู้คนภายนอก ขณะเดียวกันในช่วงปี พ.ศ. 2516-2519 พืชไร่ถือว่ามีราคาสูง เนื่องจากรัฐบาล มีนโยบายส่งเสริมพืชผลเกษตรเพื่อการส่งออก ส่งผลให้เริ่มมีการอพยพของ คนไทยพื้นราบเข้ามาจับจองพื้นที่ทำกินในชุมชนกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่เดิมมากขึ้น ต่อมาเมื่อคนกะเหรี่ยงมีการติดต่อสัมพันธ์กับคนภายนอกที่เข้ามามากขึ้น ก็รับเอาเทคโนโลยีการผลิตและรูปแบบการผลิตจากคนพื้นราบมากขึ้นด้วย บางแห่งมีการเข้ามาซื้อขายที่ดินระหว่างคนไทยพื้นราบกับชาวกะเหรี่ยงพื้นที่ ดั้งเดิม เช่น บ้านห้วยรัง บ้านท่ามะนาว ซึ่งดั้งเดิมเป็นชุมชนกะเหรี่ยงที่อยู่ใน เขตตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2535 มีการทำโครงการสร้างสวนป่าทับที่ดินทำกินของชาวบ้าน โดยรัฐบาลได้สร้าง เงื่อนไขของการทำให้พื้นที่กลายเป็นสวนป่าและสิทธิประโยชน์เพื่อยึดเอาที่ดิน ของชาวกะเหรี่ยงเรื่อยมา รวมทั้งมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2540 ที่จำแนกการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ หรือการประกาศเขตวนอุทยานแห่งชาติห้วยคต ในปี พ.ศ. 2557 ได้ส่ง ผลกระทบต่อการจัดการพื้นที่อาศัยและพื้นที่ทำกินของชุมชนกะเหรี่ยง พื้นที่ ทำกินและที่อยู่อาศัยบางส่วนถูกจัดให้อยู่ในที่ดินหวงห้ามโซน A1 และ B2 ที่เป็นแหล่งของต้นน้ำ รวมถึงการออกกฎหมายมาใช้บังคับให้คนออกจากพื้นที่ ป่าภายใต้นโยบายมาตรการทวงคืนผืนป่าและการจัดสรรที่ดินใหม่โดยรัฐ ที่จะนำไปสู่การอ้างถึงสิทธิใหม่ในการเป็นเจ้าของทรัพยากรโดยรัฐ

นโยบายการพัฒนาในเรื่องป่าไม้และที่ดินตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันส่ง ผลต่อวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงตั้งแต่ช่วงของการให้สัมปทานป่าไม้ อีกทั้งข้อจำกัด ในเรื่องการใช้ที่ดินได้กลายมาเป็นปัญหาสำคัญของชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่แนว กันชนรอบป่าห้วยขาแข้งในปัจจุบัน ทั้งในแง่ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ อาทิ การเปลี่ยนแปลงด้านการผลิต และการครอบครอง

ที่ดิน การผลิตที่ขึ้นอยู่กับต้นทุนจำนวนมากและการซื้อขายถูกผูกขาดตามกลไกตลาด ทำให้เกิดปัญหาภาวะหนี้สินและความยากจนตามมา ปัญหาเหล่านี้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตแบบเดิม การทำไร่นาเวียนมาสู่การเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้นในปัจจุบัน ที่ส่งต่อการสูญเสียวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของตัวเองด้วย ดังเช่นเสียงสะท้อนของชาวกะเหรี่ยงโพลั่วที่บอกว่า

“ทำไร่นาเวียน เวียนไป 3 ปี 5 ปีมาทำใหม่ แต่ตอนนี้ทำไม่ได้แล้ว เดี่ยวนี้ที่ใครที่มันแล้ว บางคนยังทำไร่นาเวียนอยู่แต่ทำที่เก่า ปลูกข้าว ปลูกข้าวโพด สับปะรดมัน สมัยก่อนเอาไม้แห้ง เดี่ยวนี้เอารถหยอด แต่ก่อนไม่มีปุ๋ย เดี่ยวนี้มีหลายอย่าง ถ้าเป็นพื้นที่จอมปลวก สมัยก่อนต้องเอาไว้อย่างนั้น เพราะผีแข็ง แต่สมัยนี้เอารถไถเอาเลย สมัยก่อนต้องซื้อก่อน ต้องมีการขอเจ้าที่ ไปไหว้เจดีย์เฉพาะด้ายเหลือง บอกนางธรณีและให้เงินสละหนึ่ง เหมือนไปซื้อที่ทำกินเพื่อปักสะดึง สมัยนี้เริ่มจะเชื่อกันน้อยลงไป” (ยายทองศรี คลองแห้ง, สัมภาษณ์วันที่ 18 มกราคม 2562)

“เรามาไกลมากจนไม่สามารถจะก้าวกลับไปข้างหลังได้ จะไปข้างหน้าก็ลำบาก กลับไปข้างหลังก็ลำบาก เพราะเรามีสมาชิกในครอบครัวเพิ่ม ต้องเลี้ยงลูกเลี้ยงเมีย พื้นที่ก็มีเท่าเดิม ต้องไปกู้หนี้ยืมสินมาลงทุน มาเพาะปลูก บางคนปลูกพืชเชิงเดี่ยว ใช้สารเคมี ไปซื้อรถไถมาไถพื้นที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และรับจ้าง หนี้สินคนเรามันเพิ่มขึ้น บางปีฝนแล้งพืชผลผลิตไม่ดีก็ลำบาก ต้องออกไปรับจ้างเขา ตอนนี้เราอยู่ไม่เป็นสุข เพราะว่าที่ดินทำกินเราไม่มีเอกสารสิทธิ์อะไรสักอย่าง ทั้งพิธีกรรม วิถีชีวิตเรา ไปหมดเลยนะทุกอย่างตามมาเอง ถ้าที่ดินมันคง วัฒนธรรม ประเพณีเก่า ๆ ก็อาจจะกลับมาก็ได้” (อังคาร คลองแห้ง อายุ 51 ปี, บ้านภูเหม็น, สัมภาษณ์วันที่ 18 เมษายน 2562)

4.2.2 การอพยพโยกย้ายเข้ามาเป็นแรงงานของกะเหรี่ยงนอกในจังหวัดนครสวรรค์

กะเหรี่ยงนอกส่วนใหญ่ที่เข้ามาทำงานรับจ้างในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์เป็นกะเหรี่ยงโปว์และปกากะญอ ส่วนมากมีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ที่รัฐกะเหรี่ยงของประเทศเมียนมา กะเหรี่ยงนอกที่อพยพเข้ามาทำงานในจังหวัดนครสวรรค์

ส่วนใหญ่มาจากเมืองพะอานมาทางด่านอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เนื่องจาก การคมนาคมสะดวก มีรถตู้และรถโดยสารรับส่งจากบ้านเกิดถึงพรมแดนไทย โดยกะเหรี่ยงนอกกลุ่มนี้เลือกที่จะเดินทางเข้ามาในจังหวัดนครสวรรค์เพื่อ ทำงานในส่วนต่าง ๆ อาทิ โรงงานฆ่าสัตว์ ร้านชำแหล่หมู ตลาด ร้านอาหาร โรงงาน เป็นต้น แรงงานเหล่านี้อยู่กันเป็นครอบครัวและมาอยู่ในประเทศไทย เป็นระยะเวลายาวนานประมาณ 20-30 ปี เพื่อทำงานเก็บเงินเมื่อครบกำหนด อายุ 55 ปี ก็จะอพยพกลับไปอยู่ที่รัฐกะเหรี่ยงเพื่อทำมาหากินยังแผ่นดินเกิด ในขณะที่ลูกหลานของชาวกะเหรี่ยงที่เกิดในไทยก็เรียนรู้ที่จะพูดภาษาไทย มากขึ้น เนื่องจากได้เข้าเรียนในโรงเรียนของจังหวัดนครสวรรค์เช่นเดียวกับ คนไทย จึงทำให้ชาวกะเหรี่ยงนอกมีเฉพาะรุ่นพ่อแม่เท่านั้นที่ยังพูดกะเหรี่ยง และสื่อสารกันได้ในปัจจุบัน

“มาอยู่เมืองไทยได้เกือบ 30 ปี ก็เข้า ๆ ออก ๆ ตลอดเวลา ตอนนี้มี ครอบครัวอยู่ที่นี้ ลูก 3 คนที่งานที่ไทย ตอนเขาเกิดเกิดที่นี้ เราก็ก๊เลี้ยงเขา จนอายุ 5-6 ขวบก็ส่งกลับไปอยู่ที่รัฐกะเหรี่ยง ให้เขาได้เรียนรู้ภาษาที่โน่น พอโตหน่อยทำงานได้ก็มาอยู่ที่เมืองไทย บางคนเขาจะกลับไปบวชที่รัฐ กะเหรี่ยง เพราะที่ไทยเราบวชไม่ได้ แต่วัดก็อนุญาตให้ใช้จัดงานศพอะไรได้ มีแค่บวชที่ทำไม่ได้ เราก็กลับไปบวชที่รัฐกะเหรี่ยง บางคนแต่งงานใช้ชีวิต ที่นี้ แต่งกับคนไทยก็มี แต่เราก็ต้องรักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของเรา ไม่ให้สูญหายไป” (คุณกบ อายุ 45 ปี แรงงานข้ามชาติกะเหรี่ยงนอกเผ่า ไป่ว, สัมภาษณ์, วันที่ 20 มกราคม 2562)

กะเหรี่ยงนอกเข้ามาทำงานและอาศัยอยู่ในจังหวัดนครสวรรค์เป็น จำนวนมาก เนื่องจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ มีการค้าและการลงทุน รวมถึง การมีโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมากเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ใกล้เคียงอย่าง เช่น อุทัยธานีและกำแพงเพชรที่มีพรมแดนติดกับจังหวัดตาก ชาวกะเหรี่ยง ใช้เส้นทางจังหวัดตากและกาญจนบุรี เป็นเส้นทางในการอพยพเคลื่อนย้าย เข้ามาเป็นแรงงานในจังหวัดนครสวรรค์ ทั้งกะเหรี่ยงโปว์ กะเหรี่ยงปกาเกอญอ โดยศูนย์รวมของชาวกะเหรี่ยงนอกจะอยู่ที่วัดริมแม่น้ำปิงที่ชื่อว่า วัดปากน้ำ โพนเหนือ (ทองธรรมชาติ) ซึ่งเป็นสถานที่ในการจัดงานปีใหม่และการผูกข้อมือ ของพี่น้องชาวกะเหรี่ยงกลุ่มต่าง ๆ ทุกปี ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใด หรือเป็น

ด้ายเหลือง ด้ายขาว ด้ายแดง ก็สามารถเข้าร่วมพิธีได้ โดยพิธีกรรมดังกล่าว เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเช่นเดียวกับที่พวกเขาได้ทำพิธีกรรมในทางฝั่งพม่าเนื่องจาก ชาวกะเหรี่ยงส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา

“มาจากแม่สอด เมียวดี ท่าซี้เหล็ก กะเหรี่ยงที่นั่นก็มีนับถือเจดีย์ เป็นศาสนา พุทธ ประเพณีชาวกะเหรี่ยง ชาวไร่ชาวนาปีละครั้ง ไปกินข้าวใหม่ พิธีกรรม ปีหนึ่งจัด 3 ครั้ง สงกรานต์ ปีใหม่ เข้าพรรษา ทอดกฐิน เหมือนกัน” (คุณกบ อายุ 45 ปี แรงงานข้ามชาติกะเหรี่ยงนอกเผ่าโปว์, สัมภาษณ์วันที่ 20 มกราคม 2562)

ในประเทศเมียนมาแม้ว่าอิทธิพลของพุทธศาสนาจะแผ่ขยายและ เป็นปึกแผ่นอย่างมาก พิธีกรรมต่าง ๆ ล้วนมีพระสงฆ์เป็นผู้ประกอบพิธี แต่ในขณะเดียวกันความเชื่อดั้งเดิมที่วางอยู่บนบทบาทของผู้สูงอายุที่เรียกว่า “ชะล่า” ในภาษากะเหรี่ยงนอก ที่หมายถึงผู้รู้มากกว่าคนอื่น และเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อและจิตวิญญาณของพวกเขาก็ยัง ดำรงอยู่ควบคู่ไปด้วย ในพิธีกรรมเหล่านี้เมื่อเข้ามาในเมืองไทยก็จะมีการปรับเปลี่ยนและใช้ผู้อาวุโสเป็นศูนย์รวมของความรักความสามัคคีในพิธีกรรม เช่น รำทรงปู่ หรือผู้อาวุโสที่ผูกข้อมือให้กับผู้อ่อนอาวุโสกว่า เป็นต้น เนื่องจาก อัตลักษณ์ของกะเหรี่ยงนอกมีความซับซ้อนในด้านหนึ่งก็คือกลุ่มชาติพันธุ์ กะเหรี่ยงในเขตประเทศเมียนมา ในอีกด้านหนึ่งก็มีสถานะของการเป็นแรงงานข้ามชาติ การถูกมองจากคนในประเทศปลายทางว่าเป็นคนทางฝั่งเมียนมา มากกว่าที่จะเข้าใจว่าคนเหล่านี้คือกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในรัฐกะเหรี่ยงของ พม่า รวมทั้งการเข้ามาแบบผิดกฎหมายทำให้คนเหล่านี้จะใช้ชีวิตในการทำงาน และการพักอาศัยในบริเวณบ้านของนายจ้างเป็นหลัก การใช้ชีวิตในพื้นที่ข้าง นอกจึงใช้พื้นที่วัดในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น นั่งพักผ่อน เล่นกีฬา รวมถึง ช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดในงานบุญต่าง ๆ อย่างเข้มแข็ง โดยพวกเขามองว่าพื้นที่ของวัดคือพื้นที่ปลอดภัยและยึดเหนี่ยวทางจิตใจของพวกเขาในประเทศไทย

ในมุมมองของแรงงานข้ามชาติกะเหรี่ยง ความแตกต่างทางอัตลักษณ์ ระหว่างกะเหรี่ยงโปว์กับปกากะญอในรัฐกะเหรี่ยง อยู่ที่เรื่องของภาษา

มากกว่าอย่างอื่น แม้แต่กะเหรี่ยงโบว์ที่ไทยกับพม่าก็ยังมีความที่ต่างกันและบางครั้งก็ไม่สามารถสื่อสารเข้าใจกันได้ มีการใช้คำเรียกแทนตัวเองที่แตกต่างกัน อย่างเช่นกะเหรี่ยงโบว์ เรียกตัวเองว่าโผล่วหรือเผล่อ มากกว่า ส่วนคนนอกอาจจะเรียกว่าเป็นกะเหรี่ยงโบว์หรือโบว์คะยีน ที่เป็นคำเรียกของชาวพม่า และทหารพม่าที่เรียกชาวกะเหรี่ยงโบว์ที่รัฐกะเหรี่ยง เป็นต้น การเชื่อมโยงกันระหว่างกลุ่มกะเหรี่ยงนอก กระทำผ่านพิธีกรรมผูกข้อมือประจำปีที่เปิดพื้นที่ให้กลับกลุ่มคนที่มิเชื่อสายกะเหรี่ยงไม่ว่าจะเป็นกะเหรี่ยงกลุ่มไหน หรือจะเป็นกะเหรี่ยงในหรือกะเหรี่ยงนอกก็ตาม เพราะพวกเขาถือสืบเชื้อสายเดียวกันคือชาวกะเหรี่ยง

ดังนั้น อัตลักษณ์ของความเป็นกะเหรี่ยงนอกจะมีความเชื่อมโยงกับรัฐบาลเมียนมา (ในการต่อรองกับการไม่ยอมรับในอำนาจ สถานภาพและการมีอยู่ของรัฐกะเหรี่ยงในเมียนมา) และความสัมพันธ์กับรัฐไทยและกะเหรี่ยงในรัฐไทย (ในการเข้ามาในสถานะแรงงานข้ามชาติที่ไม่ใช่พลเมืองแห่งรัฐไทย แต่มีความเป็นพลเมืองร่วมทางชาติพันธุ์) อัตลักษณ์ของชาวกะเหรี่ยงนอกปรากฏแง่มุมที่หลากหลาย ทั้งสถานะในการเป็นแรงงานข้ามชาติชาวเมียนมาในสายตาของคนทั่วไปและรัฐไทย แต่ในฐานะของความเป็นกะเหรี่ยงก็เป็นคนกะเหรี่ยงเช่นเดียวกับกะเหรี่ยงในที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ดังนั้นการปรับตัวและผสมผสานความเชื่อแบบพุทธและการต่อรองกับนโยบายของรัฐไทยแสดงให้เห็นความสามารถเชื่อมโยง ปรับเปลี่ยน ผสมผสานกับวัฒนธรรมบางอย่างที่มีความคล้ายคลึงหรือมีพื้นฐานบางอย่างร่วมกันได้เพื่อการดำรงอยู่ เช่น ความเป็นโผล่ว ความเป็นปกากะญอหรือกะเหรี่ยงเช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในประเทศไทย โดยเฉพาะความเชื่อทางด้านพุทธศาสนาที่เป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตของชาวกะเหรี่ยงนอก

4.3 ประเพณีพิธีกรรมของชาวกะเหรี่ยงด้ายเหลืองจังหวัดอุทัยธานี และกะเหรี่ยงนอกจังหวัดนครสวรรค์

4.3.1 พิธีกรรมไหว้เจดีย์และผูกข้อมือของชาวกะเหรี่ยงอุทัยธานี

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร การไหว้แม่โพสพ แม่ธรณีหรือแม่คงคา ถือเป็นพิธีกรรมสำคัญของชาวกะเหรี่ยงด้ายเหลืองที่จะต้องปฏิบัติ โดย

จะมีการปักเสาสะดึง (ฉัตร) บริเวณบ้าน (หัวนอน) พื้นที่เพาะปลูกและบริเวณลำห้วยหรือแม่น้ำสำคัญ บางชุมชนที่มีเจ้าวัดหรือไม่มีเจ้าวัด อาจจะมีทั้งพิธีกรรมไหว้แม่โพสพและพิธีกรรมไหว้เจดีย์ โดยอาจจะจัดในเดือนเดียวกันหรือคนละเดือนกัน หากไม่มีเจดีย์หรือเจ้าวัดในชุมชนก็อาจจะเข้าร่วมกับชุมชนอื่น ๆ สิ่งที่น่าสนใจคือพิธีกรรมเกี่ยวกับการเพาะปลูกเช่น การไหว้แม่โพสพหรือกินข้าวใหม่ บางหมู่บ้านไม่ได้ทำแล้ว เพราะหันมาปลูกพืชเชิงเดี่ยวแทนข้าว เช่น ปาล์ม อ้อย ข้าวโพด ยางพาราและสับปะรด เพื่อส่งพ่อค้าคนกลางและตลาดในเมืองเท่านั้น รวมถึงธุรกิจการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนมากขึ้น ในปัจจุบัน พิธีกรรมที่ยังคงยึดถือปฏิบัติกันอยู่สำหรับคนกะเหรี่ยงโพลั่วที่นับถือลัทธิเจ้าวัดด้ายเหลือง คือการไหว้เจดีย์ การผูกข้อมือ การไหว้พระแม่โพสพ และงานกินข้าวใหม่ที่จะทำในช่วงหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่ยังคงจัดสืบทอดกันมาในปัจจุบันในชุมชนกะเหรี่ยงแถบจังหวัดอุทัยธานีและสุพรรณบุรี

“ด้ายเหลืองนี้ไหว้เจดีย์ ธรรมดาคนด้ายเหลืองมีเจดีย์ทุกหลังคา เป็นเจดีย์ประจำบ้าน พอปีใหม่ก็ทำใหม่(เดือน6) สะดุ้งเหมือนเจดีย์ ทำแล้วจะได้อยู่เย็นเป็นสุข ปักเจดีย์ไว้ไม่ต้องเลี้ยงอะไร พอถึงเวลาอนกัก็ไหว้เหมือนไหว้พระบนหัว สะดุ้งมีทาคู แปลว่า เจดีย์บนหัวบ้าน ที่ต้องมีทุกบ้านทุกหลังคา” (ทองศรี คลองแห้ง อายุ 73 ปี, สัมภาษณ์วันที่ 19 มกราคม 2562)

พิธีกรรมดังกล่าวจะต้องมีเจ้าวัด (ชาย) นางเจ้าวัดหรือแม่ย่า (ผู้หญิง) ซึ่งทั้งคู่มีสถานะเป็นสามีและภรรยากัน เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม ปัจจุบันหมู่บ้านกะเหรี่ยงในจังหวัดอุทัยธานี มีเพียงไม่กี่หมู่บ้านที่ยังคงมีการนับถือเจ้าวัดอยู่และมีเจดีย์ของหมู่บ้าน การสืบทอดเจ้าวัดแม้ว่าจะสืบทอดผ่านทางสายเลือดแต่การเป็นเจ้าวัดได้จะต้องเกิดจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้เลือกและไม่สามารถปฏิเสธได้ หากปฏิเสธก็จะทำให้เกิดเหตุการณ์ร้ายในครอบครัว เช่น การเจ็บป่วย หรือเสียชีวิต รวมทั้งการเป็นเจ้าวัดมีข้อปฏิบัติมากทำให้หลายคนปฏิเสธที่จะทำหน้าที่ดังกล่าว ลัทธิเจ้าวัดถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางทางความเชื่อของคนกะเหรี่ยงโพลั่วในเขตจังหวัดอุทัยธานีที่จะต้องมีเจ้าวัดและแม่ย่าเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในการประกอบพิธีกรรม

“ประเพณีไหว้เจดีย์ก็ทำตามโบราณเขามา เป็นการยืนยันพระเพณีวัฒนธรรมของเราที่ทำตามโบราณเขามา เราจะต้องมีการผูกข้อมือสู่ขวัญนี้แหละ ต้องเป็นด้ายเหลืองเป็นคนจุดก่อนผู้หญิงก็ได้ ผู้ชายก็ได้ ขอแค่ให้เป็นด้ายเหลืองเจดีย์ใหญ่เวลาเดินเวียนก็เวียนรอบทั้งเจดีย์และศาลา... คือเราก็กวักวิญญาณของพระพุทธเจ้า พระศรีอริยเมตไตรย...” (เจ้าวัดปอคงคลี, สัมภาษณ์วันที่ 17 เมษายน 2562)

งานพิธีกรรมไหว้เจดีย์ของชาวกะเหรี่ยงเผลวของจังหวัดอุทัยธานี จัดในวันขึ้น 15 ค่ำหรือวันพระใหญ่ตามความเชื่อของชาวกะเหรี่ยง ในอดีตในหลายชุมชนกะเหรี่ยงจะนับถือลัทธิเจ้าวัด ในช่วงเวลาต่อมาลัทธิเจ้าวัดในหมู่บ้านเหล่านี้เริ่มลดน้อยลง เพราะเจ้าวัดต้องค้ำก่อนเสียชีวิตและลูกหลานไม่มีคนสืบต่อ แต่ชาวกะเหรี่ยงที่ยังนับถือเจดีย์ก็จะไปไหว้เจดีย์ในพื้นที่ใกล้เคียงที่ยังมีเจดีย์และเจ้าวัดอยู่ พิธีไหว้เจดีย์จะจัดขึ้นบริเวณเจดีย์ที่อยู่ภายในอาณาเขตของเจ้าวัด เจดีย์คือฐานที่ก่อขึ้นจากไม้ไผ่และดินมีทั้งหมด 3 ชั้น เรียกว่า “กร่ง” ในภาษากะเหรี่ยง โดยมี “สะเต็ง” (ไม้ที่ทำเป็นเหมือนฉัตร) ปักอยู่ 4 มุมของประตูเจดีย์ในภาษากะเหรี่ยง สะเต็งที่ปักอยู่กลางเจดีย์ เรียกว่า “กร่งโจ้ง” ด้านหน้าประตูจะมีเสาหลักหรือหลักใหญ่ ที่เรียกว่า “หละไ้” และมีเสารองหรือเสาคู่ ที่เรียกว่า “เต็งไ้” ในภาษากะเหรี่ยง สำหรับพวงมาลัยทำจากผ้าฝ้ายด้ายสีต่าง ๆ ที่มีรูปทรงคล้ายดอกบานไม่รู้โรย มีลักษณะร้อยเป็นพวงยาวอยู่ตรงเจดีย์ ภาษากะเหรี่ยงเรียกว่า คูท่งพลี และมีจักไ้วซึ่งเป็นเส้นฝ้ายที่สานทำเป็นรูปใบแมงมุม เป็นเครื่องตกแต่งเสาไม้บริเวณเจดีย์

พิธีกรรมไหว้เจดีย์ถือเป็นพิธีกรรมสำคัญของชาวกะเหรี่ยง โดยมีกระบวนการจัดงานแบ่งออกเป็น 3 วัน วันแรก คือ การสร้างประกอบเจดีย์และไหว้เจดีย์ วันที่สอง คือ วันไหว้เจดีย์และวันที่สามคือวันรดน้ำเจ้าวัดชายเจ้าวัดหญิงตอนเช้าวันถัดไปจึงจะเป็นการทำบุญและผูกข้อมือ ก่อนวันขึ้น 15 ค่ำจะมีพิธีกรรมก่อทรายเจดีย์ทั้งหมดสามชั้น โดยจะต้องจัดเตรียมสิ่งของที่เป็นสัญลักษณ์สำคัญประกอบด้วย ใบมะพร้าว ดอกไม้ ไหมพรม และเงินเหรียญบาท ซึ่งการสร้างเจดีย์จะต้องทำก่อนคืนวันไหว้เจดีย์วันแรกที่จะนำเอาสิ่งต่าง ๆ ที่เตรียมไปวางอยู่ในเจดีย์ ส่วนด้ายไหมพรมหรือฝ้ายผูกแขนจะเอาไปใส่ในเจดีย์ในช่วงคืนสุดท้ายของการไหว้เจดีย์ โดยแต่ละชั้นของเจดีย์

จากด้านนอกเข้าด้านในจะสัมพันธ์กับความบริสุทธิ์และศีลธรรมของคนที่เอาย้ายไปวางในชั้นต่าง ๆ ถ้าหากวางบริเวณชั้นในสุดจะต้องเป็นคนที่มีบริสุทธิ์และถือพร้อมด้วยศีลธรรมไม่ทำผิดจารีตประเพณี โดยการนำย้ายไปวางในเจดีย์ ชาวกะเหรี่ยงแต่ละคนจะรู้ว่าตัวเองบริสุทธิ์มากน้อยแค่ไหนและควรวางไว้ตรงไหนของเจดีย์ ในระหว่างนี้ชาวกะเหรี่ยงจะช่วยกัน จัดเตรียมเทียนขี้ผึ้งในพิธีกรรม การเตรียมकुण्डเพลี้ย (พวงมาลัย) เพื่อไปคล้องที่เสาหลักและเสารอง การจัดเตรียมเสาหลักและสะเด็ง (ฉัตร) ที่ทำจากไม้และไม้ไผ่มาประดับตกแต่งที่เจดีย์ รวมถึงการเตรียมค้ายสำหรับผูกข้อมือสีเหลืองที่ย้อมด้วยขมิ้น

ก่อนวันงานไหว้เจดีย์คืนแรกจะต้องมีพิธีกรรมสร้างความบริสุทธิ์สะอาดให้กับตัวเอง โดยการล้างเท้าผู้อาวุโสในชุมชน โดยการล้างเท้าจะเป็นการล้างเท้าให้กับพ่อแม่ของตัวเอง พ่อแม่ของฝ่ายสามีหรือภรรยา ลูกหลาน ล้างเท้าให้กับพ่อแม่ ตามธรรมเนียมของชาวกะเหรี่ยงมักจะเรียงตามลำดับอาวุโสเช่นพี่คนโตเป็นคนแรกก่อนจากนั้นจึงเป็นน้องลำดับถัดไป ในปัจจุบันเนื่องจากมีการแต่งงานย้ายครอบครัวหรือการเคลื่อนย้ายไปทำงานที่อื่น ทำให้สมาชิกในครอบครัวไม่อยู่พร้อมหน้ากัน จึงไม่สามารถทำได้เหมือนในอดีตที่อยู่รวมกัน ดังนั้นอาจถือเอาตามความสะดวกของสมาชิกในครอบครัวเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ ในพิธีการไหว้เจดีย์จะมีการจัดเตรียมข้าวปลาอาหารสำหรับการทำบุญ ส่วนใหญ่จะเป็นอาหารที่ได้ตามธรรมชาติ อาหารเจ เน้นพืชผักและปลา รวมถึงการทำขนมจิ้นในงานบุญดังกล่าว ไม่นิยมนำเนื้อหมูหรือเนื้อไก่มาเป็นส่วนประกอบของอาหารในงานพิธีไหว้เจดีย์ เพราะเป็นสัตว์ที่ห้ามนำมาถวายเจ้าวัดและคนที่นับถือลัทธิเจ้าวัดห้ามกินในช่วงของพิธีกรรมไหว้เจดีย์ ยกเว้นสัตว์ป่าจำพวกกระรอก เต่าหรือตะพาบน้ำ ในช่วงนี้จะต้องมีการเตรียมพืชผักเอาไว้ ชาวกะเหรี่ยงจะไม่ฆ่าสัตว์รวมถึงการเด็ดหรือตัดพืชผลในช่วงเวลาของพิธีไหว้เจดีย์อย่างเด็ดขาด โดยชาวบ้านจะเตรียมอาหารให้เสร็จในช่วงเช้าและเย็นเพื่อนำไปถวายเจ้าวัดและนางเจ้าวัดที่เจดีย์ และอาหารจะถูกนำไปไว้ที่ศาลาให้เจ้าวัด นางเจ้าวัด กลุ่มผู้ช่วยเจ้าวัดได้กินกันก่อน ก่อนที่จะเก็บส่วนที่เหลือไว้ให้กับผู้มาร่วมงานคนอื่นสามารถกินได้ตลอดเวลา

พิธีกรรมจะเป็นพิธีที่นำเอา เสาฉัตร (สะเด็ง) เสาหลัก (หละโห้) และ

सारอง (เต็งโท่) ที่ชาวกะเหรี่ยงได้จัดเตรียมขึ้นไปประดิษฐานไว้บริเวณพื้นที่ต่าง ๆ รอบเจดีย์ โดยในพิธีกรรมผู้เข้าร่วมพิธีจะแบ่งชายหญิงชัดเจน โดยผู้หญิงจะอยู่ด้านขวาและด้านหลัง ผู้ชายจะอยู่ด้านหน้าและทางด้านซ้าย เจ้าวัด นางเจ้าวัดและผู้ช่วยเจ้าวัดจะอยู่ด้านหน้าสุด โดยผู้ทำพิธีหลัก ๆ จะเป็นกลุ่มผู้หญิงที่นุ่งชุดแดง ผ่าขึ้นสีแดง นำโดยแม่ย่าหรือนางเจ้าวัดที่จะเป็นคนเริ่มต้นพรมน้ำขมิ้น เอน้ำและขมิ้นล้าง ลูบและประพรมไปบนเสาหลักและเสาฉัตร เมื่อทำพิธีเสร็จก็จะถือขันน้ำขมิ้นเดินไปที่บริเวณเจดีย์เพื่อเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงมาเสร็จแล้วก็กราบแม่ธรณี จากนั้นก็จะมีพิธีกรรมผูกพวงมาลัย (कुंधपेले) โดยเจ้าวัดชายและแม่ย่าจะเป็นผู้ผูกก่อนที่บริเวณปลายเสาหลักและเสาฉัตรที่จะนำไปปักกลางเจดีย์ จากนั้นจึงเป็นคนทั่ว ๆ ไปที่เตรียมพวงมาลัยมาผูกกันจนเต็มเสา โดยเสาที่ผูกพวงมาลัยจะเป็นเสาใหญ่หลักและसारองซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ตัวแทนของเจ้าวัดและแม่ย่า โดยการผูกพวงมาลัยมีความหมายถึงการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเชื่อว่าถ้าปีไหนมีพวงมาลัยมากพืชผลจะมีความอุดมสมบูรณ์ จากนั้นก็จะเป็นการวนรอบเจดีย์ 3 รอบและมีการจุดเทียนและวางดอกไม้ในเจดีย์ จนถึงการร่ายรำของเจ้าวัดที่ถือว่าสิ้นสุดพิธีกรรมในการไหว้เจดีย์ในคืนนั้นเช่นเดียวกัน หลังจากนั้นเจ้าวัด ผู้ช่วยเจ้าวัดและคนที่นอนที่ศาลาก็นั่งคุยกันมีการเล่านิทาน มีการร้องเพลง เล่นดนตรีหรือพูดคุยเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งทางโลกและทางธรรมกัน ในวันถัดไปก็จะมีการไหว้เจดีย์ไปอีกสองคืนแต่ความแตกต่างกันคือในช่วงกลางวันของวันที่สามจะเป็นการอาบน้ำให้กับเจ้าวัด วันสุดท้ายจะเป็นการผูกข้อมือและทำบุญโดยมีต้นกล้วยพฤกษ์ เพื่อนำสิ่งของที่ทำบุญมอบให้กับเจ้าวัดแลแจกจ่ายให้คนที่มาร่วมงาน จากนั้นก็จะเป็นการผูกข้อมือเพื่อความเป็นสิริมงคลจึงเป็นอันสิ้นสุดพิธีกรรม

4.3.1.1 พิธีกรรมไค้จุงเคอสะล่อง: ความหมาย การดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลง

พิธีกรรมการไหว้เจดีย์และผูกข้อมือกะเหรี่ยงไสล่จังหวัดอุทัยธานี สัญลักษณ์ในพิธีกรรมจะมีความหมายเชื่อมโยงกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติและความเชื่อในพุทธศาสนา โดยพิธีนี้เป็นพิธีสำคัญที่ชาวกะเหรี่ยงจะต้องเข้าร่วม

เพื่อความเป็นสิริมงคลของชีวิตและตอกย้ำความเป็นกะเหรี่ยงโผล่วด้ายเหลืองที่ดำรงวิถีชีวิตเกษตรกรรมและพึ่งพาความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติดังที่เจ้าวัดของกะเหรี่ยงด้ายเหลืองอุทัยธานีสะท้อนความหมายเกี่ยวกับพิธีกรรมว่า

“พิธีเคอสะล่องคือการทำพิธีหรือทำบุญผูกข้อมือในวันไหว้เจดีย์ หรือหมายถึงการปฏิบัติเพื่อก้าวข้ามบางอย่าง เป็นข้อปฏิบัติที่นำพาชีวิตไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น เช่นชีวิตที่เป็นอยู่ธรรมดาชีวิตไม่ดีเท่าที่ควร ถ้าทำเคอสะล่องชีวิตของเราก็จะก้าวข้ามไป ซึ่งในพิธีกรรมจะต้องเอาด้ายไปทำพิธีก่อนผูกข้อมือ ภาษากะเหรี่ยงเรียกว่า “ไค้จื๊ง” ส่วนใหญ่จะทำกันในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี ชาวกะเหรี่ยงโผล่ว มีความเชื่อว่าหากได้บูชาเจดีย์และผูกข้อ รับขวัญปีใหม่จะทำให้ชีวิตทั้งปีอยู่ดีมีสุข เก็บเกี่ยวผลผลิตเต็มเม็ดเต็มหน่วย” (เจ้าวัดบองคลี, สัมภาษณ์วันที่ 17 เมษายน 2562)

สอดคล้องกับผู้อาวุโสชาวกะเหรี่ยงโผล่วในจังหวัดอุทัยธานีที่สะท้อนถึงความหมายและสัญลักษณ์ในเชิงพิธีกรรมของงานผูกข้อมือและไหว้เจดีย์ของกะเหรี่ยงโผล่ว ว่า

“งานไหว้เจดีย์ทุกคนใส่ชุดกะเหรี่ยงหมด ผู้ชายเป็นชุดกะเหรี่ยงนุ่งโสร่ง งานเจดีย์จัดเดือน 5 กลางเดือน 3 คีน 3 วัน วันแรกคือวัน 14 คำ เรียกว่า วันรวม วันถัดมาคือ 15 คำเป็นวันงานจตุรปูเทียน ตีกลอง รำ แท้เจดีย์ และวันสุดท้ายคือ แรม 2 คำ เป็นวันงานเสร็จสิ้น แท้เจดีย์ รำกัน มีตีกลอง มีรดน้ำคนแก่ ตามประเพณีด้วย ถ้าคนไหนไปทำบุญเอาของที่ผิดกฎหมายไปทำ ผีเข้าเจ้าวัด ถ้าเขาถืออะไรเราต้องถือตามเค้า รองเท้าก็ไม่ได้ใส่ คนที่ไปไหว้เจดีย์”(ยายทองศรี คลองแห้ง อายุ 73 ปี, บ้านคลองแห้ง, สัมภาษณ์วันที่ 18 มกราคม 2562)

สัญลักษณ์ที่ปรากฏอยู่ในพิธีกรรมไหว้เจดีย์มีความสัมพันธ์ช่วงเวลาและฤดูกาลที่สัมพันธ์กับความเชื่อทางพุทธศาสนา วันข้างขึ้นข้างแรม วันพระที่เจ้าวัดจะต้องประกอบพิธีกรรม วันเหล่านี้สัมพันธ์กับการต้องปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อที่ไม่สามารถละเว้นได้โดยเฉพาะในกลุ่มของลัทธิเจ้าวัด

“นกทุกะแคว่ไปบนเสาหลัก นกตัวนี้มีมันมีตำนานที่บอกลักษณะของมัน คือ กินอาหารสี่ครั้ง มีขา7ขา ขนมี 365เส้น แทนสี่ครั้งคือวันพระเดือนหนึ่งมีสี่ครั้ง ขา7 ขา แทนวันในหนึ่งสัปดาห์ ส่วนขน 365 เส้นแทนจำนวนปี ทำบุญปีละครั้ง ทำบุญเจตีย์ ผูกแขนเรียกขวัญเดือนห้า เจ้าวัดนี้ ถ้าเราทำบุญผูกแขนเรียกขวัญได้เดือนห้าเดือนเดียว เดือนอื่นทำไม่ได้ เจ้าวัดและคนพื้นบ้านก็จะเว้นการปฏิบัติไม่ได้” (เจ้าวัดอ้วน เยบอง อายุ 67 ปี, บ้านภูเหม็นบน, สัมภาษณ์, วัน 18 กุมภาพันธ์ 2562)

นอกจากนี้สัญลักษณ์ในพิธีกรรมไหว้เจตีย์ของชาวกะเหรี่ยงโพล่วสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนา ธรรมชาติและสิ่งที่เหนือธรรมชาติที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่ชาวกะเหรี่ยงยึดถือและใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติในการดำรงชีวิต อาทิ การถือศีล 5 การไม่ทำลายธรรมชาติและ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าในพื้นที่ดินมีแม่ธรณีในพื้นที่เพาะปลูกข้าวไร่มีแม่โพสพ ในลำห้วยมี พระแม่คงคา เป็นต้น โดยชาวกะเหรี่ยงจะปักสะดึงและสร้างเจตีย์เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

“เจตีย์หรือกรัง เป็นเหมือนภาพแทนของพระพุทธศาสนาและธรรมชาติ การสร้างเจตีย์นอกจากจะเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพบูชาแล้วยังเป็นภาพแสดงให้เห็นว่าหากไม่ทำลายธรรมชาติ ทุกอย่างจะยังคงอยู่เหมือนเดิม เฉากเช่นเจตีย์นี้ กรังหรือเจตีย์มี 3 ชั้น แต่ละชั้น หมายถึง คุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม และเป็นแทนพระพุท พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสิ่งคุ้มครองรักษาชาวกะเหรี่ยงและเป็นสิ่งที่สื่อถึงพระพุทธศาสนา เสาหลักใหญ่ ซึ่งเป็นตัวแทนของอริยะหรือพระพุทธศาสนาที่สถิตอยู่ในใจและเสารองเป็นตัวแทนระหว่างกะเหรี่ยงกับพระแม่ธรณี ได้ฐานเจตีย์จะประกอบไปด้วยพระพุทธรูปเงินทองเก่า ๆ ของบรรพบุรุษ เม็ดพระสารีริกธาตุ และเส้นผมของคนกะเหรี่ยง ปกติกะเหรี่ยงจะไม่ตัดผมแต่จะตัดเพื่อนำไปใส่ในฐานเจตีย์” (อังคาร คลองแห้ง, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2562)

“ผงขมินไปทาที่สะดึง ขั้นตอนนี้หมายถึงการบอกกล่าวเทวดาว่าเรากำลังจะทำอะไร รวมถึงขอให้มีความอุดมสมบูรณ์ เจริญรุ่งเรือง อยู่เย็นเป็นสุข แก่พระแม่ธรณีและแม่โพสพ นอกจากสะดึงแล้ว ชาวบ้านยังทาผงขมินบนเครื่องมือเครื่องมือในการทำมาหากิน เช่น จอบ เสียม กลอง และอื่น ๆ ด้วย

เพราะทุกอย่างให้ข้าวให้อาหารสำหรับการดำรงชีวิตของพวกเขา” (อังคาร คลองแห้ง อายุ 51 ปี, บ้านภูเหม็นบน, สัมภาษณ์วันที่ 18 เมษายน 2562)

พิธีกรรมมีการจัดลำดับขั้น การแบ่งแยกชายและหญิง และมีการแบ่งแยกกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงตามลัทธิความเชื่อ รวมทั้งการยืนยันถึงตัวตนของชาวกะเหรี่ยงด้ายเหลือง ดังเช่น การจัดลำดับขั้นของการเข้าไหว้เจดีย์ของกะเหรี่ยงด้ายเหลือง ด้ายขาว กินน้ำสุก และคนทั่วไป การเปิดพื้นที่ให้คนข้างนอกเข้ามาเรียนรู้ ในลักษณะของการสร้างเครือข่าย สร้างพันธมิตร เกิดขึ้นในช่วงหลังจากที่มีนโยบายของรัฐเข้ามาพยายามจำกัดการใช้ประโยชน์จากที่ดิน การต้องการทวงคืนป่า หมู่บ้านกะเหรี่ยงถูกปิดล้อม ทำให้คนข้างนอกไม่รับรู้ข่าวของคนที่นี่ ทำให้ผู้นำของกะเหรี่ยงมองว่าพวกเขาไม่สามารถแยกตัวอย่างโดดเดี่ยวได้อีกต่อไป และต้องสร้างพันธมิตรทางวิชาการและทางวัฒนธรรม ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนรวมถึงชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่ต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงจากพิธีกรรมสะท้อนให้เห็น การเคลื่อนตัวจากพิธีกรรมเฉพาะคนในที่เข้มแข็งและมีข้อประพฤติ ปฏิบัติที่เคร่งครัด มาสู่พิธีกรรมที่เปิดให้คนข้างนอกสามารถเข้ามาร่วมกิจกรรมได้ ภายใต้การกำหนดวิธีการปฏิบัติตามรูปแบบจารีตที่คนข้างนอกต้องปฏิบัติในการเข้าร่วมพิธีกรรมเช่นเดียวกับคนกะเหรี่ยง

“ใครก็ได้ที่อยากเข้ามาในชุมชน เข้ามาเลยเราเปิด ไม่ปิดตัวเองเหมือนเมื่อก่อน แต่วัฒนธรรมข้างในเราต้องรักษาไว้ อยากให้คนข้างนอกรู้จักที่นี่ว่าเรามีวัฒนธรรมอะไร แต่ต้องทำตามข้อกำหนดของเรา เรามีเสื้อมีใส่ผ้าขึ้นให้ใส่ ให้มาเรียนรู้ประเพณีในช่วงเดือนต่าง ๆ ตามจริง ไม่ใช่ขายเพื่อการท่องเที่ยวได้ตลอด พิธีกรรมบางอย่างมันปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยแต่หัวใจสำคัญต้องมีคือเจ้าวัดเจดีย์และการผูกข้อมือเพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับและกันในกลุ่มกะเหรี่ยงของเรา กะเหรี่ยงที่อื่นไม่ค่อยมีแล้วแต่เรายังมีอยู่” (อังคาร คลองแห้ง อายุ 51 ปี, บ้านภูเหม็นบน, สัมภาษณ์วันที่ 18 เมษายน 2562)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวนำไปสู่การเกิดพื้นที่ของแสดงตัวตนในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น เฟซบุ๊กของแกนนำกะเหรี่ยงที่ลงเรื่องราวศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต

การทำการเพาะปลูกและการจัดประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อสื่อสารกับคนภายนอกมากขึ้น รวมถึงการปรับเปลี่ยนข้อกำหนดบางอย่างในพิธีกรรมให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง อันเนื่องมาจากนโยบายเรื่องป่าไม้ กระบกับการดำรงชีวิตและพิธีกรรมดั้งเดิมที่ต้องใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ เช่นการทำเทียนสำหรับจุดในพิธีให้เจดียที่ต้องทำจากรังผึ้งในป่าแท้ ๆ เปลี่ยนมาเป็นการใช้ขี้ผึ้งจากตลาดแทนผึ้งในป่าแทนในพิธีกรรมให้เจดีย รวมถึงการรื้อฟื้นเพื่อการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของกะเหรี่ยงหลายอย่าง ในชุมชนที่กำลังจะสูญหายไปให้กลับมาอีกครั้งในปัจจุบัน

4.3.2 พิธีกรรมผูกข้อมือของชาวกะเหรี่ยงนอกในจังหวัดนครสวรรค์

ในขณะที่พื้นที่ของจังหวัดนครสวรรค์ที่เป็นการมารวมกันของกะเหรี่ยงที่อยู่ในเขตประเทศเมียนมาซึ่งเป็นแรงงานที่อพยพโยกย้ายข้ามพรมแดนมาทางแม่สอดจังหวัดตาก และเข้ามาทางด้านเจดียสามองค์ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี มีกลุ่มกะเหรี่ยงที่หลากหลายทั้งโผล่วหรือโปว์และปะกาเกอญอ พิธีกรรมจะเป็นงานปีใหม่และผูกข้อมือเรียกขวัญของกะเหรี่ยงจัดที่วัดไทยซึ่งเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาในดินแดนปลายทางที่เข้ามาทำงาน ในจังหวัดนครสวรรค์คือพื้นที่วัดปากน้ำโพเหนือทองธรรมชาติ โดยมีการจำลองลักษณะบางอย่างของลัทธิเจ้าวัดและวิถีเกษตรกรรมเข้าไปในพิธีกรรมดังกล่าวและปรับเปลี่ยนพิธีกรรมบางอย่างให้เหมาะสมกับประเทศปลายทางในฐานะของแรงงานข้ามชาติ แรงงานไกลบ้าน พิธีกรรมดังกล่าวเปรียบเสมือนการรวมกลุ่มและสร้างขวัญกำลังใจของพี่น้องชาวกะเหรี่ยงพลัดถิ่นกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นนับถือศาสนาใด หรือเป็นด้ายเหลือง ด้ายขาว ด้ายแดง ก็สามารถเข้าร่วมพิธีได้โดยพิธีกรรมดังกล่าวเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเช่นเดียวกับที่พวกเขาได้ทำพิธีกรรมในทางฝั่งพม่าเนื่องจากชาวกะเหรี่ยงส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา

“พื้นที่ประกอบพิธีกรรมของเรา จะสร้างเป็นประตูเข้า จะมีต้นกล้วย 3 แถว ข้างหลังเป็นไม้ไผ่ลำหนึ่งแล้วก็ห้อยผลไม้ต่างๆ คนทรงนั่งชุดกะเหรี่ยงสีขาว นุ่งใส่สร้อย โปกหัว ตอนเช้าสองโมงเราเชิญปู่มา เวลาเชิญมาปู่ก็ต้องเดินหลังงอ ๆ หน่อยถือไม้เท้า ตอนบ่ายเราก็ส่งกลับ ประมาณ 3-4 โมง ผูกข้อมือ

จะทำตอนเข้าพรรษา มีด้ายสีขาวสีแดง ปั่นกันและกันมาผูกข้อมือ เพราะว่าเราพี่น้องชาวกะเหรี่ยงทุกคนจะมาร่วมงานปีละครั้งมาผูกข้อมือมาเรียกขวัญ ใช้ครบ มีหมดพานรับขวัญตรงนี้จะไม่มีผลไม้อื่น ๆ หน้าผลไม้ออกมาอะไรที่ออกใหม่ ๆ ข้าวใหม่ จัดมา 4-5 ปีแล้ว มีคนเฒ่าคนแก่จะมาเรียกขวัญให้ ผูกข้อมือให้เรา เด็ก ๆ หนูม้วยรุ่นเค้าจะมาผูกแขนกัน เรา งานเราใหญ่ขึ้นทุกปี ๆ มาจากลพบุรี กำแพงเพชร อุทัย มัง จังหวัดใกล้เคียง” (คุณกบ นามสมมติ อายุ 45 ปี, แรงงานข้ามชาติกะเหรี่ยงนอกเผ่าปัว, สัมภาษณ์วันที่ 20 มกราคม 2562)

ในพม่าแม้ว่าอิทธิพลของพุทธศาสนาแผ่ขยายมากขึ้น พิธีกรรมต่าง ๆ ล้วนมีพระสงฆ์เป็นผู้ประกอบพิธี แต่บทบาทของผู้สูงอายุ เช่น ชะล่าในภาษากะเหรี่ยงนอกที่บอกเล่าถึงบุคคลที่รอบรู้มากกว่าคนอื่นซึ่งเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อและจิตวิญญาณของชาวกะเหรี่ยงในรัฐกะเหรี่ยง ในพิธีกรรมเหล่านี้เมื่อเข้ามาในเมืองไทยก็จะมีการปรับเปลี่ยนและให้ความสำคัญกับผู้อาวุโสเป็นศูนย์รวมของความรัก ความสามัคคีในการประกอบพิธีกรรมเช่น รำทรงปู่ หรือผู้อาวุโสที่ผูกข้อมือให้กับผู้อ่อนอาวุโสกว่า เป็นต้น

4.3.2.1 พิธีกรรมไค้จื๋งเหล่าเขาะว: ความหมาย การดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลง

พิธีกรรมการผูกแขนและเรียกขวัญของกะเหรี่ยงนอกถือการเชื่อมโยงความเป็นปึกแผ่นกันระหว่างกลุ่มกะเหรี่ยงนอกที่เข้ามาเป็นแรงงานข้ามชาติในจังหวัดนครสวรรค์ กระทำผ่านพิธีกรรมผูกข้อมือประจำปี สำหรับเป้าหมายในการจัดพิธีกรรมหรือจัดงานผูกข้อมือของชาวกะเหรี่ยงนอกเพื่อสร้างความกำลังใจของแรงงานกะเหรี่ยงข้ามชาติ รวมทั้งถือเป็นการเฉลิมฉลองการประกาศถึงความเป็นรัฐกะเหรี่ยง สัญลักษณ์ในทางพิธีกรรมและทางการเมืองถูกใช้เช่นธงชาติ เพลงชาติ การแต่งกาย รำตง เป็นต้น

การผูกแขนและการเรียกขวัญ (ไค้จื๋งเหล่าเขาะว) ถือว่าเป็นพิธีกรรมที่เก่าแก่ของชาวกะเหรี่ยงนอกซึ่งนิยมจัดในช่วงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 9 หรือเดือนสิงหาคม ในโลกทัศน์ของชาวกะเหรี่ยงที่เชื่อมโยงกับชุมชนกะเหรี่ยง

ดั้งเดิมทางฝั่งเมียนมา ถือว่าในช่วงเดือนนี้เป็นช่วงที่เข้าสู่ฤดูฝนทำให้พื้นที่ต่าง ๆ ของกะเหรี่ยงไม่สามารถเดินทางติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ๆ ได้ รวมทั้งโรคและความเจ็บป่วยที่มากับฤดูฝน ทำให้ชาวกะเหรี่ยงเผชิญหน้ากับไข้หวัด ไข้มาลาเรีย รวมถึงอุทกภัยที่เกิดขึ้นจากพายุฝนฟ้าในช่วงดังกล่าว การสร้างขวัญและกำลังใจจึงต้องกระทำร่วมกันของคนในชุมชนและครอบครัว ผ่านพิธีกรรมผูกแขนและเรียกขวัญ ชาวกะเหรี่ยงมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องขวัญ เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของตัวเองและชุมชน ย่อมกระทบกับขวัญที่อยู่ในร่างกาย เช่น การเดินทางเข้าไปในป่า ความเจ็บป่วย หรือแม้แต่การเดินทางอพยพโยกย้ายไปทำงาน ต้องจากบ้านจากเมืองที่ทำให้เกิดความรู้สึกคิดถึงพ่อแม่ญาติพี่น้อง ทำให้ส่งผลกระทบกับขวัญของชาวกะเหรี่ยง ในอดีตพิธีกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นในชุมชนและครอบครัว โดยผู้อาวุโสจะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม แต่ปัจจุบันเนื่องจากชาวกะเหรี่ยงมีการอพยพโยกย้ายไปทำงานยังต่างแดน วัดจึงกลายเป็นสถานที่สำคัญของการจัดพิธีกรรมและการรวมกลุ่มของญาติพี่น้องและกลุ่มคนเชื้อสายกะเหรี่ยงที่อพยพโยกย้ายมาทำงานยังจังหวัดนครสวรรค์

ความเชื่อเรื่องพุทธศาสนาและเจ้าวัดของกะเหรี่ยงนอกในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์สะท้อนให้เห็นการผสมผสานระหว่างประเพณีดั้งเดิมทางฝั่งพม่า กับประเพณีใหม่ เช่น ประเพณีการผูกข้อมือที่เชื่อว่าเป็นการเรียกเอาสิ่งที่ไม่ดีออกไปจากตัว บางครั้งวิญญาณอาจออกไปจากตัวต้องเรียกกลับมาอยู่กับเราเพื่อให้แข็งแรงไม่เจ็บป่วย เมื่ออพยพโยกย้ายแรงงานเข้ามาในประเทศไทยพวกเขามีการจัดงานในช่วงเดือนสิงหาคมซึ่งตรงกับวันพระใหญ่ โดยผู้ร่วมพิธีกรรมจะเป็นชาวกะเหรี่ยงนอกในจังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดใกล้เคียง กิจกรรมจะมีตั้งแต่การเตรียมผู้หญิง 7 คน ผู้ชาย 7 คน อายุไม่เกิน 20 ปีที่ยังไม่แต่งงานหรือมีสถานะเป็นโสด ที่จะทำหน้าที่ถือถาดเครื่องเซ่นไหว้ ของเซ่นไหว้ประกอบด้วย 1. ข้าวต้มมัด หมายถึง การปรองดองกัน การไม่แตกแยก 2. ดอกไม้และใบไม้ หมายถึงความอุดมสมบูรณ์และการเติบโต 3. จานไม้หรือถาดไม้ที่ใช้สำหรับใส่อาหารเลี้ยงดูให้เติบโต มีความหมายถึง การอบรมสั่งสอนให้ลูกหลานเชื่อฟังพ่อแม่ปู่ย่าตายาย ผู้อาวุโสหรือผู้นำในชุมชน 4. ข้าวเหนียวนึ่งสุก แสดงถึงความเป็นหนึ่งเดียวกันป็นกันเหมือนก้อนข้าว 5. ไม้พายข้าว

ที่เป็นอุปสรรคของการทำอาหารใช้สำหรับการเคาะเรียกขวัญ 6. ด้ายสีขาว และสีแดงที่พันรวมกัน มีความหมายถึงสี่ประจำกลุ่มชาติพันธุ์ ความสามัคคีกัน 7. กล้วย หมายถึงความเป็นพี่น้อง การสืบเชื้อสายเดียวกัน การผูกโยงกันไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน 8. อ้อย หมายถึงมิตรภาพที่ดีต่อกัน 9. น้ำ หมายถึงความร่มเย็น

สิ่งของเหล่านี้จะนำไปให้ผู้อาวุโสผู้ชายหญิง 7 คน ซึ่งจะต้องเป็นคน ที่ได้รับความเคารพนับถือ ประพฤติปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อผูกข้อมือให้กับผู้ที่อาวุโสน้อยกว่า โดยผู้อาวุโสจะเลือกเอาสิ่งของ 5 อย่างให้ผู้เข้ามาผูกข้อมือถือ จากนั้นจะผูกข้อมือจำนวน 3 รอบและให้พรเพื่อเรียกขวัญให้กลับมาอยู่กับพ่อแม่ครอบครัว กลับมาอยู่กับชุมชนและให้ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีความสุข ร่ำรวยเงินทอง โดยในพิธีจะมีการใช้ไม้พายเคาะถาดเรียกขวัญ (กะหล่ำ) เป็นภาษากะเหรี่ยง ให้กับผู้เข้ามาผูกข้อมือ สุดท้ายก็จะรับประทานอาหารจากถาดที่นำมา นอกจากนั้นในพิธีกรรมดังกล่าวจะมีการทวงข้าวทิพย์ในช่วงคืนก่อนวันงาน มีการจัดเตรียมต้นกล้วยสำหรับประดับไว้ที่ 4 มุม ในไมไฟที่ทำเป็นคอกสี่เหลี่ยม ด้านข้างก็จะติดแผ่นไวนิลที่มีภาพของผู้สูงอายุที่คล้ายผู้นำของกะเหรี่ยง ภาพวิถีของการทำนาของชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่ต้นทาง โดยมีผู้หญิงที่แต่งชุดสวยงามอยู่ข้างในพื้นที่ดังกล่าว บริเวณงานก็จะประดับด้วยธงตุงยาวจำนวนมาก ผู้มาร่วมงานก็จะแต่งกายด้วยชุดกะเหรี่ยง ส่วนเวทีก็จะประดับด้วยฉากเป็นรูปธงชาติของรัฐกะเหรี่ยง มีการเคารพเพลงชาติไทยและร้องเพลงชาติกะเหรี่ยง โดยศูนย์กลางหลักของพิธีกรรมก็ยังคงเป็นผู้อาวุโสที่ได้รับการยอมรับนับถือของชาวกะเหรี่ยงรวมถึงพระสงฆ์ ดังนั้นพิธีกรรมจึงมีสองส่วนคือส่วนที่เป็นพิธีกรรมระดับชุมชนดั้งเดิมกับพิธีกรรมว่าด้วยรัฐกะเหรี่ยง

ในปัจจุบันเมื่อชาวกะเหรี่ยงนอกอพยพเข้ามาทำงานในประเทศไทย การสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมทำให้พวกเขาต้องมีการรวมตัวกันและรื้อฟื้นประเพณีวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ให้ดำรงอยู่ เนื่องจากสถานการณ์ปัญหาของการสูญเสียอัตลักษณ์ตัวตนทางวัฒนธรรม จากการผสมผสานทางวัฒนธรรม ผ่านการศึกษาการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม เช่นคนกะเหรี่ยงทั้งชายหญิงแต่งงานกับคนไทยมากขึ้น ลูกหลานชาวกะเหรี่ยงที่เกิดใน

เมืองไทยมากขึ้นได้รับการศึกษา ได้รับภาษาวัฒนธรรมแบบไทยมากขึ้น ทำให้เกิดความศรัทธาเริ่มของผู้คนกะเหรี่ยงในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ในการจัดงาน ประเพณีของชาวกะเหรี่ยงโดยการสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่และใช้ของเดิมเข้ามาผสมผสานเพื่อให้เกิดพิธีกรรมของชาวกะเหรี่ยงนอกในแผ่นดินไทย ชาวกะเหรี่ยงนอกนิยมร่วมประเพณีทางพุทธศาสนาทั่วไปในประเทศไทย เช่น อาสาฬหบูชา เข้าพรรษา และออกพรรษา เนื่องจากชาวกะเหรี่ยงส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนามีเพียงส่วนน้อยที่นับถือศาสนาคริสต์ พุทธศาสนามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงทั้งที่อยู่ในฝั่งพม่าที่พระจะเป็นผู้นำในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมความตาย หรือผู้ชาวกะเหรี่ยงอายุช่วง 12-13 ปี ก็จะมีบวชนเณรและอายุ 20 ปีบริบูรณ์ก็จะบวชเป็นพระเช่นเดียวกับชาวไทยพุทธ แต่เนื่องจากระเบียบของพระธรรมวินัยความไม่ชัดเจนของหมู่บ้านที่เข้ามาในฝั่งพม่าและสถานะของการเข้าเมืองทำให้แรงงานกะเหรี่ยงเหล่านี้ไม่สามารถบวชในพุทธศาสนาในฝั่งไทยได้เมื่อถึงช่วงอายุดังกล่าวก็มักนิยมกลับไปภูมิลำเนาเพื่อบวช รวมทั้งยังช่วยทำความสะอาดวัดและช่วยกิจกรรมงานของวัดในฝั่งไทยทุกอย่างเมื่อมีพิธีกรรมสำคัญต่าง ๆ

ดังนั้นความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงนอกที่เข้ามาในประเทศไทยสามารถดำรงอยู่ไปพร้อมกับความเชื่อทางด้านพุทธศาสนาในประเทศไทยเช่นเดียวกับทางฝั่งพม่าที่แสดงให้เห็นว่าศาสนาและพิธีกรรมได้กลายเป็นจุดเครื่องมือและศูนย์กลางทางความเชื่อสำคัญ เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้กับชาวกะเหรี่ยงที่อพยพเข้ามาทำงานในจังหวัดนครสวรรค์ วัดได้กลายเป็นพื้นที่สำคัญในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งการเล่นกีฬา การพักผ่อน และการจัดกิจกรรมในพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งงานศพ งานแต่งงานหรืองานประเพณีผูกข้อมือที่ทำให้อัตลักษณ์ของชาวกะเหรี่ยงนอกในจังหวัดนครสวรรค์สามารถแสดงออกได้อย่างเต็มที่ ในขณะที่ช่วงชีวิตประจำวันพวกเขาก็จะแต่งตัวเหมือนคนไทยทำงานในภาคบริการต่าง ๆ ทั้งโรงแรม ร้านอาหาร ขายของในตลาดในร้านขายของ เป็นต้น รวมถึงการแสดงอัตลักษณ์ตัวตนของความเป็นชาชาติกะเหรี่ยง ความเป็นรัฐกะเหรี่ยงด้วย นอกจากนี้ในพิธีกรรมดังกล่าวยังตัดแสดงให้เห็นการต่อรองกับรัฐชาติเมียนมา ด้วยการจัดพิธีกรรมผูกข้อมือผ่านการรวมเอาคนกะเหรี่ยงนอกและกะเหรี่ยงในจากที่ต่าง ๆ ในประเทศไทยมาเข้าร่วมพิธีทำให้เกิด

ความเข้มข้นในแง่ของจำนวนของคนที่เข้ามาร่วมงาน การเชื่อมโยงพิธีกรรมกับความเข้มแข็งและการมีอยู่ของรัฐกะเหรี่ยงและชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ของโลกได้ร่วมใจกันจัดงานผูกข้อมือพร้อมกันด้วยในช่วงเดือนสิงหาคม

5. ข้ออภิปรายถกเถียง

5.1 การสร้างอัตลักษณ์และความลื่นไหลของกะเหรี่ยงด้ายเหลือง จังหวัดอุทัยธานีผ่านพิธีกรรมไค้จั้งเคอสะล่อง

การธำรงอัตลักษณ์ความเป็นกะเหรี่ยงโพล่วด้ายเหลืองลัทธิเจ้าวัดผ่านพิธีกรรมการไหว้เจดีย์และผูกข้อมือชาวกะเหรี่ยงโพล่ว สะท้อนผ่านสัญลักษณ์สำคัญในพิธีกรรมที่ถูกใช้ในชีวิตประจำวันของชาวกะเหรี่ยง เช่น สะดุ้งที่ปักอยู่บริเวณบ้านพักอาศัยและไร่นา ความเคารพในสิ่งเหนือธรรมชาติที่กลายปกรักรักษาและให้ความอุดมสมบูรณ์ เช่น แม่ธรณี แม่คงคาและแม่โพสพ รวมถึงความเชื่อในเรื่องพระศรีอริยเมตไตรยที่สะท้อนจินตนาการเกี่ยวกับโลกที่มีความเท่าเทียมเสมอภาค ทุกคนถึงพร้อมด้วยศีลธรรมที่ทำให้เกิดความเกื้อกูลกันระหว่างธรรมชาติและมนุษย์ด้วยกัน การมีสิทธิในที่ดินทำกินและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ของชาวกะเหรี่ยงบริเวณรอบต่อเขตป่าเช่นเดียวกันคนไทยพื้นราบทั่วไป สิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงความหมายถึงความเป็นโพล่วในแง่ของการนับถือลัทธิเจ้าวัดด้ายเหลือง การทำการเกษตรแบบไร่หมุนเวียนของชาวกะเหรี่ยง ที่ปรากฏผ่านทางพิธีกรรมและระบบสัญลักษณ์ของชาวกะเหรี่ยงด้ายเหลืองลัทธิเจ้าวัด ไม่ว่าจะเป็นสะดุ้งที่ปักบริเวณบ้าน เจดีย์ ลำห้วยและพื้นที่เพาะปลูกไร่หมุนเวียนของชาวกะเหรี่ยง หรือการรักษาวัฒนธรรมการทอผ้าที่เอาจานกระเหรี่ยงโพล่ว การสวมใส่เสื้อผ้ากะเหรี่ยงในการร่วมพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน เพื่อยืนยันอัตลักษณ์และตัวตนของกะเหรี่ยงด้ายเหลือง

ความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงยึดโยงกับสิ่งเหนือธรรมชาติที่อยู่ในป่า น้ำและดิน ความเชื่อเกี่ยวกับพระศรีอริยเมตไตรย ความเชื่อในโลกหน้า การทำบุญเพื่อสะสมบุญบารมี รวมทั้งการเคารพบูชาต่อพระแม่ธรณี แม่โพสพ ที่ให้ความอุดมสมบูรณ์และทรัพยากรที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชาวกะเหรี่ยง สิ่ง

น่าสนใจคือในพิธีกรรมไหว้เจดีย์และผูกข้อมือ มักจะมีการบอกเล่าเรื่องราวของคนกะเหรี่ยงโดยเจ้าวัด ผ่านนิทานปรัมปรา ซึ่งตอกย้ำถึงรากเหง้าที่มาถึงการผลิตถิ่นของชาวกะเหรี่ยง คนกะเหรี่ยง กำพรว้า ไม่มีแผ่นดิน ผลิตถิ่นฐานการถูกรังแก ที่ทำให้ชาวกะเหรี่ยงต้องรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง ในขณะเดียวกันพิธีกรรมก็ได้ผลิตซ้ำและตอกย้ำอัตลักษณ์ความเป็นกะเหรี่ยงไหลลัด้ายเหลือล้นเจ้าวัด และการจำแนกตัวเองกับคนกลุ่มอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นกะเหรี่ยงไหลลัด้ายเหลือล้นน้ำสุกหรือลัด้ายขาว รวมทั้งการเปิดโอกาสให้คนนอกเข้ามาร่วมในพิธีกรรมได้ เนื่องจากการติดต่อทางวัฒนธรรม การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมในปัจจุบันทำให้กะเหรี่ยงด้ายเหลือล้นมีการผสมผสานกับคนกลุ่มอื่น ๆ ในพิธีกรรมแต่เดิมที่จัดสำหรับชาวกะเหรี่ยงด้ายเหลือล้นจึงปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง การจัดลำดับของการจุดเทียนวางเทียนบนเจดีย์ตามกลุ่มชาติพันธุ์ที่สัมพันธ์ใกล้ชิด (กะเหรี่ยงด้ายเหลือล้น อุทัยธานี สุพรรณบุรี) ไปสู่วงนอกของกลุ่มความสัมพันธ์ (กะเหรี่ยงอื่น ๆ รวมถึงคนไทยพื้นราบ) ที่ห่างออกไปสะท้อนให้เห็นภาวะของการแยกย่อยและการรวมเข้าด้วยกัน เพื่อยืนยันถึงความเป็นชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่มีความเฉพาะแตกต่างแต่สามารถผนึกรวมกับความหลากหลายอย่างเข้มแข็งในฐานะของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงไหลลัด้างหรือโป้วที่มีวัฒนธรรมสัมพันธ์เกื้อกูลกับธรรมชาติเพื่อใช้ต่อรองกับนโยบายป่าไม้และที่ดินของรัฐในปัจจุบัน

ในขณะเดียวกันเมื่ออยู่นอกพื้นที่ของพิธีกรรม ชาวกะเหรี่ยงไหลลัด้างก็สามารถผนวกตัวเองในการเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย การเข้าสู่ระบบการศึกษาของรัฐไทย การบวชในพระพุทธศาสนาหรือการเกณฑ์ทหารของผู้ชายชาวกะเหรี่ยงในยุคปัจจุบัน ดังที่ชาวกะเหรี่ยงพูดถึงความคนไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงของตัวเอง ที่มีสิทธิและอำนาจเช่นเดียวกับคนไทยในประเทศไทย ชาวกะเหรี่ยงมีการปรับตัวผ่านการใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารกับคนข้างนอกในทางเศรษฐกิจ การซื้อขายผลผลิตทางการเกษตร ภายใต้ภาวะของการเบียดขับหรือซ่อนความเป็นกะเหรี่ยงให้เป็นคนไทยชั่วคราวเพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองทางเศรษฐกิจ ในทางตรงกันข้ามชาวกะเหรี่ยงไหลลัด้างอุทัยธานีก็ยังรักษาลำบากทางชาติพันธุ์และใช้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตัวเองในตัดข้ามความเป็นชาติโดยการยืนยันถึงความเป็นกะเหรี่ยงไหลลัด้างอุทัยธานี ที่ยังคงมีประเพณี

วัฒนธรรมที่เข้มแข็ง มีการนับถือลัทธิเจ้าวัดและการประกอบพิธีกรรมไหว้เจดีย์และผูกข้อมือ ประเพณีเหล่านี้ไม่ได้เพียงแค่ความอยู่เย็นเป็นสุขของชุมชน แต่เป็นเสมือนเครื่องมือของการประกาศถึงเขตวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงที่สัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ การใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในต่อรองกับนโยบายในการจัดการป่าไม้และที่ดิน การพยายามผลักดันชาวกะเหรี่ยงไพล่ออกจากพื้นที่ป่า โดยการยืนยันถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมผ่านอัตลักษณ์ที่แสดงออกผ่านพิธีกรรม ไม่ว่าจะเป็นการสวมใส่เสื้อผ้าแบบกะเหรี่ยง การใช้ภาษากะเหรี่ยงในพิธีกรรมและในชีวิตประจำวัน การรักษาและรื้อฟื้นประเพณีดั้งเดิมของชุมชนกะเหรี่ยงลัทธิเจ้าวัดไม่ให้สูญหายไป

5.2 กะเหรี่ยงนอกในจังหวัดนครสวรรค์ การปรับตัวและการต่อรองทางอัตลักษณ์ผ่านพิธีกรรมผูกข้อมือ (ไค้จื๋งหล่าเขาว์)

กะเหรี่ยงนอกในจังหวัดนครสวรรค์แม้จะไม่มีมีการนับถือลัทธิเจ้าวัด แต่ก็ใช้ผู้รอบรู้หรือชะล่าที่เป็นผู้อาวุโสและพระสงฆ์เป็นแกนกลางของพิธีกรรมผ่านการสร้างประเพณีวัฒนธรรมที่มีลักษณะคล้ายการไหว้เจดีย์และการผูกข้อมือเช่นเดียวกับกะเหรี่ยงด้ายเหลืองในประเทศไทย เพียงแต่ใช้วัดเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมในการสร้างขวัญกำลังใจให้กับกลุ่มแรงงานข้ามชาติเพื่อการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของตนเองไม่ให้สูญหายและใช้ประเพณีและการรวมกลุ่มดังกล่าวเป็นยุทธศาสตร์ในทางการเมือง การแสดงอัตลักษณ์ตัวตนของกะเหรี่ยงพลัดถิ่นให้ปรากฏ ผ่านการแต่งกายแบบกะเหรี่ยง การร้องเพลงชาติไทย เพลงชาติกะเหรี่ยง การใช้ธงกะเหรี่ยงเป็นสัญลักษณ์ของงาน รวมทั้งการแสดงศิลปวัฒนธรรมของกะเหรี่ยง ตัวอย่างเช่น การรำตง เป็นต้น กะเหรี่ยงนอกและกะเหรี่ยงในต่างก็ได้รับอิทธิพลของพุทธศาสนานิกายแบบเถรวาท ทำให้อัตลักษณ์ของชาวกะเหรี่ยงมีการผสมผสานและการรับเอาความเชื่อทางพุทธศาสนาเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การรักษาศีล 5 การเข้าวัดทำบุญ หรือการใช้วัดเป็นสถานที่สำคัญในการประกอบพิธีกรรมความตาย รวมถึงการบวชพระในพุทธศาสนาด้วย ดังนั้นแก่นของพิธีกรรม จึงเป็นเรื่องของการรวมกลุ่ม การสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของกลุ่ม โดยใช้พิธีกรรมทางศาสนาผสมผสานกับพิธีกรรมดั้งเดิมของตนเอง และใช้พิธีกรรมและสัญลักษณ์เชื่อมโยงความเป็นรัฐกะเหรี่ยงเพื่อต่อรองกับรัฐบาลเมียนมาในขณะเดียวกัน

ชาวกะเหรี่ยงนอกในจังหวัดนครสวรรค์ที่เข้ามาเป็นแรงงานแบบผิดกฎหมายและถูกกฎหมายในประเทศไทย การแสดงตัวตนของพวกเขาในชีวิตปกติก็จะมีสถานะเป็นแรงงานที่กระจายอยู่ในภาคธุรกิจต่าง ๆ มีการแต่งกายแบบคนไทย กินอยู่แบบคนไทย ใช้ชีวิตอยู่ปะปนกับคนไทยบนพื้นฐานทางเศรษฐกิจและการจ้างงานถือเป็นการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ การตัดข้ามความเป็นชาติพันธุ์กะเหรี่ยงนอกของรัฐกะเหรี่ยงในฐานะแรงงานข้ามชาติผ่านการพูดภาษาไทยเพื่อสื่อสารกับคนไทย ในขณะเดียวกันพื้นที่ในทางพิธีกรรม กลายเป็นสิ่งที่ชาวกะเหรี่ยงตอกย้ำถึงความเป็นชาติและพยายามเชื่อมโยงสำนึกความเป็นชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่ไม่ได้จำกัดว่าจะเป็นกะเหรี่ยงเผ่าใดเผ่าหนึ่ง เป็นกะเหรี่ยงในหรือกะเหรี่ยงนอก แต่คือความเป็นคนกะเหรี่ยงที่เป็นหนึ่งเดียวกันภายใต้ความเป็นรัฐกะเหรี่ยง เพื่อต่อรองกับรัฐบาลเมียนมาและรัฐบาลไทย ด้วยในการแสดงอัตลักษณ์และยืนยันถึงตัวตนของพวกเขาในฐานะแรงงานกะเหรี่ยงข้ามชาติไม่ใช่แรงงานที่ไร้ตัวตน โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางของการประกอบพิธีกรรม ดังนั้นพิธีกรรมผูกข้อมือกะเหรี่ยงนอกเสมือนยุทธวิธีของการต่อสู้ ต่อรองที่ผสมผสานและใช้สัญลักษณ์ในหลายระดับ ตั้งแต่ท้องถิ่นจนถึงรัฐ การนำเอาพระในพุทธศาสนาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรม นอกจากผู้อาวุโสที่นับถือ รวมทั้งมีการเปิดเพลงชาติไทย การยืนทำความเคารพ การขึ้นธงกะเหรี่ยง การร้องเพลงชาติกะเหรี่ยง การแต่งชุดกะเหรี่ยง การแสดงศิลปวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยง ที่สะท้อนการใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมผสมผสานกับจินตนาการของชาติผ่านระบบสัญลักษณ์เข้ามาในพิธีกรรม เพื่อแสดงอัตลักษณ์ตัวตนของชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่ข้ามพรมแดน การรวมตัวของชาวกะเหรี่ยงแรงงานข้ามชาติกลุ่มใหญ่ที่ทำให้รัฐไทยและฝ่ายปกครองต้องเข้ามาสังเกตการณ์และดูแลความเรียบร้อยในช่วงของการจัดงาน

5.3 พิธีกรรมตอบสนองต่อพลังการเมืองและวัฒนธรรมของรัฐ: ความหมายกับการรักษาอัตลักษณ์ของชาวกะเหรี่ยงท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมในบริบทของรัฐไทย

พิธีกรรมของชาวกะเหรี่ยงทั้ง 2 พื้นที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์กับความเชื่อใน 3 ระดับ 1.ความเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ การนับถือผีดั้งเดิม เช่น แม่ธรณี แม่โพสพ แม่คงคาที่อยู่ในธรรมชาติ พืชผล แผ่นดิน และน้ำ

2.ความเชื่อภายใต้อิทธิพลและคติแบบพุทธเถรวาท เช่น พระพุทธเจ้า พระศรีอริยเมตไตรย 3.ความเชื่อในระดับรัฐชาติ ที่เกี่ยวข้องกับจินตนาการของความเป็นชาติ การประดิษฐ์ความเชื่อใหม่ในพื้นที่ข้ามแดนผ่านการผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมกับสังคมสมัยใหม่ เช่น การนำสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงจินตนาการเรื่องชาติมาใช้ การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ตามความสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่าง ๆ การผ่อนคลายเงื่อนไขทางพิธีกรรมที่เปิดรับคนนอกกลุ่มเข้ามา และต้องปฏิบัติตามจารีตดั้งเดิม รวมทั้งพิธีกรรมถูกใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ต่อรองกับรัฐที่ใหญ่กว่าในนโยบายการพัฒนาและการพัฒนาเศรษฐกิจ

พิธีกรรมจึงเน้นย้ำอยู่ที่เรื่องของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่นี่กับเจ้าวัดและเจตีย์ พิธีกรรมทำหน้าที่ผลิตอารมณ์ร่วม ที่เชื่อมโยงกับระบบสัญลักษณ์ การสร้างรูปแบบของความคิด ความเชื่อ ระบบศีลธรรมและวัฒนธรรม รวมทั้งพลังอำนาจในสังคมและการจัดระเบียบทางสังคม การสืบทอดและการธำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่แสดงออกผ่านบริบทของพิธีกรรมที่สะท้อนให้เห็นพลังอำนาจของพิธีกรรมในฐานะของเครื่องมือในการปรับตัวทางวัฒนธรรมในวิกฤตการณ์ของชุมชนที่เผชิญอยู่ โดยเฉพาะกระแสของการพัฒนาในเรื่องของป่าไม้และที่ดินส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนกะเหรี่ยงในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์จากที่ดิน การเข้ามาจับจองและตั้งถิ่นฐานของคนไทยพื้นราบจากที่อพยพเข้ามาจากส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทย ทั้งภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพิ่มมากขึ้นนับตั้งแต่ช่วงของการให้สัมปทานป่าไม้ การเติบโตของเศรษฐกิจที่เน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนทั้งในแง่ของประเพณีวัฒนธรรม ระบบการผลิตทางเศรษฐกิจ การเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาแบบของการปลูกพืชเพื่อรองรับการท่องเที่ยว เช่นการปลูกไม้ผลเมืองหนาว เป็นต้น รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางด้านอัตลักษณ์จากการสูญเสียวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การแต่งกายแบบกะเหรี่ยงในชีวิตประจำวันก็จะน้อยลง เพราะคนหันมานิยมสวมเสื้อผ้าของคนพื้นราบ รวมถึงการทอดผ้าที่นับวันจะหาคนทอดได้น้อยลงยกเว้นผู้หญิงสูงอายุในชุมชนที่ยังคงทอกันอยู่ในชุมชนกะเหรี่ยง ปัจจุบันมีการรื้อฟื้นการทอผ้าพื้นเมืองกะเหรี่ยง เพื่อขายและใช้เป็นเครื่องแต่งกายใส่ในพิธีกรรมของชุมชนในชุมชนที่นับถือลัทธิเจ้าวัด

ชุมชนกะเหรี่ยงในที่ยังคงยึดถือลัทธิเจ้าวัด มีการจัดประเพณีไหว้เจดีย์และผูกข้อมือที่ยังคงปฏิบัติกันอยู่ก็มักจะเป็นชุมชนที่ค่อนข้างเข้มแข็งในทางประเพณีพิธีกรรมและสามารถใช้สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการต่อสู้เรียกร้องทางการเมือง วัฒนธรรม สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ด้วย ชุมชนเหล่านี้มักจะเป็นชุมชนที่มีการปรับตัวและต่อรองกับการเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาอย่างรวดเร็วได้อย่างเหมาะสม โดยมีหลักความเชื่อทางลัทธิเจ้าวัดเป็นตัวควบคุมในสังคม ผ่านหลักของศีล 5 การไม่ดื่มสุรา การมีประเพณีบางอย่างในการสวดส้องและดูแลพฤติกรรมทางเพศของคนในชุมชน ที่เชื่อมโยงกับวิถีทางด้านประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนกะเหรี่ยง วัฒนธรรมดั้งเดิมเริ่มมีการสูญหายหรือลดน้อยไป ทั้งภาษา การแต่งกายและพิธีกรรมต่าง ๆ ในชีวิต รวมทั้งวิถีการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวอย่างเข้มข้น ทำให้พิธีกรรมของลัทธิกะเหรี่ยงด้ายเหลืองสัมพันธ์กับการแสดงอัตลักษณ์ของชาวกะเหรี่ยงท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง

ดังเช่น Keyes (1995) ชี้ให้เห็นอัตลักษณ์คือผลผลิตทางการเมืองและวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับกระบวนการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ต่าง ๆ ของชาติ ความเป็นชาติพันธุ์เป็นอัตลักษณ์ที่เพิ่งถูกสร้างขึ้นใหม่ด้วยอำนาจและอิทธิพลของรัฐชาติสมัยใหม่ที่กระทำผ่านกลไกทางประวัติศาสตร์ เช่นเดียวกับกะเหรี่ยงนอกในจังหวัดนครสวรรค์ ที่เผชิญกับสถานะทางกฎหมายของการเป็นแรงงานข้ามชาติที่บางส่วนเข้ามาทำงานแบบผิดกฎหมายและต้องคอยหลบหนีเจ้าหน้าที่ตำรวจอยู่ตลอดเวลาทำให้การใช้ชีวิตในประเทศไทยมีความยากลำบาก แต่ในขณะเดียวกันวัดก็ถือเป็นศูนย์กลางและพื้นที่ยึดเหนี่ยวที่สำคัญทั้งกิจกรรมในการใช้ชีวิตประจำวันและกิจกรรมในทางพิธีกรรม เช่น ประเพณีการผูกข้อมือของชาวกะเหรี่ยงโปว์ กะเหรี่ยงนอกของจังหวัดนครสวรรค์ รวมทั้งประเด็นเรื่องของการสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในกลุ่มกะเหรี่ยงนอกแรงงานข้ามชาติที่เกิดจากการทำงานและการอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นระยะเวลายาวนาน มีการนำครอบครัวเข้ามาอาศัยอยู่ด้วยในประเทศไทยและการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม ลูกหลานชาวกะเหรี่ยงที่เกิดในประเทศไทยได้รับการศึกษาแบบไทยและเรียนรู้วัฒนธรรมของไทยมากกว่าวัฒนธรรมดั้งเดิมของตัวเอง ทำให้ชาวกะเหรี่ยง

นอกในพื้นที่นครสวรรค์มีการผนึกรวมตัวกันผ่านการใช้วัฒนธรรมประเพณี ทั้งแบบเดิมและแบบใหม่ที่สร้างขึ้นเพื่อตอกย้ำอัตลักษณ์ของชาวกะเหรี่ยง ความเป็นรัฐกะเหรี่ยง อย่างเช่นประเพณีเรียกขวัญและผูกข้อมือ การแสดงทางวัฒนธรรมของชนชาติกะเหรี่ยง การสร้างความเป็นชาติเพลงเพลงชาติ และธงสัญลักษณ์ของรัฐกะเหรี่ยง

จุดที่คล้ายคลึงกันของพิธีกรรมไค้จื๊งเคอสะล่องและไค้จื๊งหล่าเขาะวี่ คือ พิธีกรรมถูกใช้สร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันและตอกย้ำอัตลักษณ์และสำนึกทางชาติพันธุ์กะเหรี่ยง กะเหรี่ยงไผ่ลวด้ายเหลือในจังหวัดอุทัยธานี ใช้พิธีกรรมที่จัดขึ้นในชุมชนหมู่บ้าน เพื่อดำเนินงานกับกระแสการเปลี่ยนแปลงในชุมชน โดยเฉพาะจากนโยบายการพัฒนาป่าไม้และที่ดิน การสร้างโลกในจินตนาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของธรรมชาติและสิ่งที่เหนือธรรมชาติที่ต้องปกป้องสงวนรักษาไว้ ผ่านความเชื่อเรื่องพระศรีอาริยมตไตรย พระแม่ธรณีพระแม่โพสพ และพระแม่คงคาที่ใช้ชีวิตและความอุดมสมบูรณ์ ภายใต้การผสมผสานความเชื่อแบบลัทธิเจ้าวัดและความเชื่อแบบพุทธศาสนา สะท้อนอัตลักษณ์ของกะเหรี่ยงไผ่ลวดที่ลื่นไหล ในอีกด้านหนึ่งชาวกะเหรี่ยงนอกที่อพยพโยกย้ายแรงงานเข้ามาในประเทศไทยสะท้อนให้เห็นการเคลื่อนย้ายของพิธีกรรมจากป่าสู่เมือง จากรัฐกะเหรี่ยงสู่รัฐไทย โดยพื้นที่ทางพุทธศาสนาในประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของการสร้างความเป็นปึกแผ่น การใช้พิธีกรรมเป็นเครื่องมือแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ตัวตนของความเป็นกะเหรี่ยงที่แสดงออกต่อรัฐบาลเมียนมา ผ่านการใช้สัญลักษณ์เช่น ธงชาติ การร้องเพลงกะเหรี่ยง การแสดงศิลปวัฒนธรรมกะเหรี่ยง เป็นต้น

บทสรุป

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนกะเหรี่ยงไผ่ลวดในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งจากเงื่อนไขของการพัฒนาและการเติบโตของระบบทุนนิยม ความทันสมัยที่เข้ามา การเข้ามาของนายทุนภายนอก รวมถึงนโยบายของรัฐในการจัดการเรื่องที่ดินและป่าไม้ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะนโยบายที่ต้องการทำให้ชาวกะเหรี่ยงอพยพออกจากพื้นที่ป่าไม้ โดยเฉพาะหมู่บ้านของชาวกะเหรี่ยงที่ตั้งอยู่บนรอย

ต่อและร่ายกันชนของผืนป่าห้วยขาแข้งซึ่งกำลังเป็นสถานการณ์ที่สำคัญของพื้นที่ชุมชนกะเหรี่ยงใน ทำให้พิธีกรรมและความเชื่อในเรื่องของการไหว้เจดีย์ และผูกข้อมือของลัทธิเจ้าวัดด้ายเหลืองได้กลายเป็นเครื่องมือของสร้างความ เป็นหนึ่งเดียวและการต่อสู้ต่อการเปลี่ยนแปลงและนโยบายการพัฒนา ที่มีความสำคัญในปัจจุบัน ในขณะที่ชาวกะเหรี่ยงนอกที่อพยพโยกย้ายเข้ามา เป็นแรงงานข้ามชาติในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย ก็ได้ใช้พิธีกรรมผูกข้อมือ เรียกขวัญซึ่งเป็นพิธีกรรมดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยงในรัฐเมียนมา เพื่อสร้าง ความเป็นหนึ่งเดียวของความเป็นชาติพันธุ์กะเหรี่ยง การตอกย้ำอัตลักษณ์ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทั้งวัฒนธรรมแบบใหม่ที่รับมาในพื้นที่ปลายทาง การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม การแสดงให้เห็นตัวตนของกะเหรี่ยงและเพื่อยืนยัน ความเป็นรัฐชาติกะเหรี่ยงโดยใช้วัดในประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของพิธีกรรม ดังกล่าว

เชิงอรรถ

- 1 ไค้จั้ง แปลว่าผูกข้อมือ เคยสะลงแปลงว่าการทำบุญไหว้เจดีย์ ในภาษากะเหรี่ยงซึ่งเป็นพิธีกรรมของกะเหรี่ยงโผล่ว (โปว์) ด้ายเหลืองในจังหวัดอุทัยธานี
- 2 ไค้จั้งหล่าเขะ คือพิธีผูกข้อมือเรียกขวัญเดือน 9 (สิงหาคม) ของชาวกะเหรี่ยงนอกในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์
- 3 ในการศึกษาชิ้นนี้ คำว่ากะเหรี่ยงในหมายถึงกลุ่มกะเหรี่ยงโผล่ว ที่ตั้งรกรากอยู่ในประเทศไทยดั้งเดิมและตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร กะเหรี่ยงโผล่วนอกหมายถึงกะเหรี่ยงกลุ่มโผล่วและปะกาเกอญอที่เป็นแรงงานข้ามชาติมาจากฝั่งประเทศเมียนมา
- 4 คำออกเสียงเรียกตัวเองของชาวกะเหรี่ยง มีความเหมือนและแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ เช่น ชาวกะเหรี่ยงโปว์ในอำเภอศรีสวัสดิ์ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เรียกตัวเองว่ากะโผล่ว หรือ โพล่วง (ปันแก้ว, 2539) หรือในอุทัยธานีเรียกตัวเองว่า โพล่วบ้าง เกอโหล่งบ้าง (สมอง, 2546) ในขณะที่สุพรรณบุรีเรียกตัวเองว่าโผล่ว (พยงค์, 2537)

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ขวัญชีวัน บัวแดง. 2549. *กะเหรี่ยง: หลายหลายชีวิตจากขุนเขาสู่เมือง*. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. 2547. “ทบทวนแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์ข้ามยุคสมัยกับการศึกษาในสังคมไทย”. ใน *ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. 2551. “การจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์: ปัญหาและข้อเสนอแนะ”. ใน *ชาตินิยมกับพหุ วัฒนธรรม : การประชุมวิชาการ* วันที่ 22-23 ธันวาคม 2551 ณ ศูนย์ประชุมนานาชาติ โรงแรมดิเอ็ม เพรส เชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศูนย์ภูมิภาคด้านสังคมศาสตร์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน
- ชาร์ลส์ เอฟ คายส์. 2541. “การเมืองเรื่องชาติพันธุ์ในประเทศไทย (Politics of Ethnicity)”, *เอเชียปริทัศน์*, 19(2): 25-50.2.
- ณรงค์ อาจสนิติ. 2555. “รัฐชาติ ชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์ไทดำ”, *วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา*, 31(2):53 - 77.
- ทวิช จตุรพิทักษ์. 2538. *เสียงจากคนชายขอบ: คัดค้านความเป็นคนของชาวลีซอ*. เชียงใหม่: เครือข่ายชาติพันธุ์ศึกษา คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิวัฒน์ ฉิมพาลี. 2545. *รายงานการวิจัย ผลกระทบของการพัฒนาเศรษฐกิจ – สังคมต่อสภาพแวดล้อมและชาติพันธุ์ในภูมิภาคตะวันตก*. กรุงเทพฯ: ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ประสิทธิ์ ลิปรีชา. 2557. “กระบวนการทัศน์การศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์”, *วารสารลุ่มน้ำโขง*, 10(3): 219 – 242.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2539. *ภูมิปัญญานิเวศวิทยาพื้นเมือง ศึกษากรณีชุมชนกะเหรี่ยงป่าทุ่งใหญ่ นครสวรรค์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โลกดูลงภาพ.
- พยงค์ ศรีทอง. 2537. “คนไพล่ กะเหรี่ยงเมืองสุพรรณ”, *ศิลปวัฒนธรรม*, 15(4): 100-111.
- พัฒนระพี ชันธกาญจน์. 2526. “มาโบงเค็งสะล่อง กตัญญูต่อแผ่นดินของชาวกะเหรี่ยงโปว์ที่บ้านตะเพินคี”, *สารคดี*, 9(105): 148-159.
- พรอนท์ เปรมพันธ์และคณะ. 2560. *ภูมิปัญญากะเหรี่ยงกาญจนบุรี. กาญจนบุรี: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี*. เข้าถึงจาก-culture.kru.ac.th/th/wp-content/uploads/2018/01/karang.pdf
- สมอง สุขเย็น 2536. “ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี”, *ข่าวสารสถาบันวิจัยชาวเขา*, 17(1): 46-48.

- สุทิน สนองพันธ์. 2545. *การศึกษาเปรียบเทียบสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนกะเหรี่ยงในเขตชายแดนไทยและพม่า ระหว่าง พ.ศ. 2490 – 2543*. ราชบุรี: สถาบันราชภัฏจอมบึง
- อมรา พงศาพิชญ์. 2531. *เอกสารการสื่อนชุดวิชา 80207 ปัญหาการเมืองส่วนภูมิภาคและชนกลุ่มน้อย*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. 2555. *เจ้าที่และผีป่วน พลวัตของความรู้ชาวบ้าน อำนาจและตัวตนของคนท้องถิ่น*. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์

ภาษาอังกฤษ

- Barth, F. 1969. *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Cultural Difference*. Boston: Little, Brown and Company.
- Bloch, M. 1973. “Symbol, Song and Dance, and Features of Articulation”, *European Journal of Sociology*, 15: 55-81.
- Cohen, A. 1974. *Urban Ethnicity*. London: Tavistock Publication.
- Eriksen, T.H. 1991. “The cultural contexts of ethnic differences”, *Man, New Series*, 26: 127–144.
- Hayami Yoko. 1993. “To be Karen and to be cool: community, morality and identity among Sgaw Karen in northern Thailand”, *Cahiers des Sciences Humaines*, 29: 747-762 .
- Keyes, C. F. 1966. “Ethnic identity and loyalty of villagers in northeastern Thailand”, *Asian Survey*, 6: 362-369.
- Keyes, C. F. 1995. “Who are the Tai? Reflection on the Invention of identity”. In Lola Romanucci-Ross and George DeVos (Eds), *Ethnic Identity: Creation, Conflicts and Accommodation*. (pp. 136-160). Walnut Creek: Atlanta Mira Press.
- Tadaw, S. H. 1962. “The Karens: Their Origin and Early Movements”. *The Nation Supplement: Rangoon*, July 8. Accessed on 10 September 2018, Retrieved from <http://www.sac.or.th/databases/ethnicredb>.

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- นายอังคาร คลองแห้ง, อายุ 51 ปี, บ้านภูเหม็นบน อุทัยธานี. (18 เมษายน 2562). สัมภาษณ์.

นาง ทองศรี คลองแห้ง, อายุ 73 ปี, บ้านคลองแห้ง อุทัยธานี. (19 มกราคม 2562).
สัมภาษณ์

เจ้าวัดปองคลี, อายุ 65 ปี, บ้านอีมาดอีทราย อุทัยธานี. (17 เมษายน 2562).
สัมภาษณ์.

นายวินัย ศรีฟ้า, อายุ 45 ปี, บ้านอีมาดอีทราย อุทัยธานี. (17 เมษายน 2562).
สัมภาษณ์.

เจ้าวัดอ้วนใหญ่ เยบอง, อายุ 65 ปี, บ้านภูเหม็นบน อุทัยธานี. (17 เมษายน 2562).
สัมภาษณ์.

เจ้าวัดมองตะลิตะ, อายุ 63 ปี, บ้านภูเหม็นบน อุทัยธานี. (17 เมษายน 2562).
สัมภาษณ์.

สัมภาษณ์ พี่ห้วย (กะเหรี่ยงนอกนามสมมติ), วัดทองธรรมชาติปากน้ำโพเหนือ
นครสวรรค์. (20 มกราคม 2562). สัมภาษณ์.

พี่สาย (กะเหรี่ยงนอก นามสมมติ), วัดทองธรรมชาติปากน้ำโพเหนือ นครสวรรค์.
(20 มกราคม 2562). สัมภาษณ์.

พี่กบ (กะเหรี่ยงนอก นามสมมติ), วัดทองธรรมชาติปากน้ำโพเหนือ นครสวรรค์.
(20 มกราคม 2562). สัมภาษณ์.